

FILATELIST št. 25

Glasilo Filatelističnega društva Idrija

13. maj 2012

VSEBINA

UVODNIK	- Franci Jereb	3
DELO V PRETEKLEM LETU	- Franci Jereb	5
500-LETNICA POTRESA LETA 1511	- Janez Kavčič	9
FESTIVAL IDRIJSKE ČIPKE	- Jožica Lazar	15
IDRIJA ALPSKO MESTO LETA 2011	- Karmen Makuc	18
SREČANJE FILAPOŠTA IDRIJA	- Nikolaj Jereb	20
500 LET IDRIJE SKOZI OČI FILATELIJE	- Silvester Bajc	26
RAZSTAVE IN RAZSTAVICE	- Janko Štampfl	43
ZAPISANO OSTANE	- Nikolaj Jereb	47
50-LETNICA SVETOVNEGA SKLADA ZA NARAVO	- Nikolaj Jereb	49
V spomin - IVAN TUŠAR	- Nikolaj Jereb	51
ZAHVALA ZA POMOČ	- Franci Jereb	52
FILATELISTIČNA KARIKATURA	- Silvester Bajc	46, 50

FILATELIST je glasilo Filatelističnega društva Idrija, p. p. 111, 5280 Idrija.

Izhaja vsaj enkrat letno v nakladi 100 izvodov.

Mnenja avtorjev člankov so neodvisna od stališč upravnega odbora FD Idrija.

Odgovorni urednik: Franci Jereb. Tehnični urednik: Ljubo Ukmar.

Lektor: Janez Kavčič. Tisk: Franci Jereb, Ljubo Ukmar.

UVODNIK

JUBILEJNE, 25. IZDAJE FILATELISTA

Franci Jereb

Kriza gospodarstva, ne le pri nas. Pa kriza vlade, kriza vrednot, odnosov. To je očitno iz poročanja medijev v letu 2011. Tudi lani sem to pisal. Naj torej skoraj ponovim lanski uvodnik? Kaj je s krizo filatelije?

25. številka naše revije, bolj biltena, ne kaže prave krize, če gledamo z ene strani (več vsebine, boljša tehnika), pozoren bralec pa bi lahko ugotovil, da je bilo društvo okrog 1990 v večjem delovnem zagonu in se je širše lotevalo idej. Pa ta sprememba ni posledica globalne

krize. Takrat se je rojevala tudi država Slovenija in je bilo v zraku mogoče več zanosa, kot ga je danes, ko se soočamo z vsakdanjo realnostjo. Filatelisti se večinoma poslavljamo od mladosti, a vztrajamo. Sodelavcem čestitam ob jubilejni, 25. številki. Sam sem se Filatelistu kot tehnični urednik pridružil pri peti.

V filateliji kriza je in je ni. Mladih očitno ne zanima, kaj so znamke, saj jih je zagrabilo neposredno ribarjenje informacij in stikov na medmrežju, kjer ni potrebnih nikakršnih nalepk. Znamke pa vendar še vedno ostajajo kot zanimiv in poučen dokument preteklega stoletja in si bolj ali manj posrečeno še vedno iščejo svojo tržno in zbiralsko nišo zapisovalca dogajanja v konkurenci sodobnejših medijev. Filatelisti po vrsti zaključujemo svoje staranje in trajno odhajajoči puščajo svojim naslednikom bolj ali manj izpopolnjene zbirke, ki so lahko dedičem dobra osnova za dopolnjevanje, če čutijo do tega le malo naklonjenosti. Ponudba filatelističnega materiala precej presega povpraševanje, kar dostikrat zniža nedosegljive cene zaželenega na sprejemljivo raven. Taka nabava dragocenosti lahko da nov zagon zbiralcu, ki si je vedno predstavljal, da si česa takega ne bo mogel nikoli privoščiti (recimo dragih serij jugoslovanskih znamk iz let 1951 do 1953, ki jih še takratni člani FD niso vsi prejeli). Veliki zbirateljski sejmi v bližnji in daljni okolici so oblegani kot največja mravljišča, kar nekako zanika krizo.

Sam sem, razen pri Sloveniji in pri zasnovah tematskih zbirk, svoje dotodanje splošno zbiranje znamk nekaterih držav ustavil pri letu 2000, pa naj bodo znamke preteklega desetletja še tako pisane. S tem sem se izognil inflaciji izdaj, ki jih povsem resne poštne uprave neresno bruhajo v promet v tem času. Tematika! Ta pa ja. V krožni zamenjavi vneto iščemo vsak svoje motive rudarjenja, čipk, svetilnikov, političnih dogajanj, rožic, mačk, vlakov, zaščitnih živalskih vrst, ladjic, divjih kur in petelinov, hrane, antarktičnih odprav, kamnin, svetnikov, medalj, osvajanja zemlje in vesolja, metuljev, vojaških

poveljnikov, cerkva, pomorskih pošt in kdo ve česa vse še zraven.

Je pa filatelija več kot zbiranje. Je predstavitev zbirateljevih zgodb o zbiranih temah na poseben način. Kako Franciju na razstavnih panojih oživi zgodba o metuljih, pa Borisu svetovni dosežki in svetilniki. Iz Vojkotovih, Silvijevih, Nikotovih in Ljubotovih zbirk čipk na znamkah ugotoviš, da skoraj ni kota sveta, kjer teh umetnin ne bi klekljali in cenili. Rudarstvo je seveda v Idriji klasična zbiralska tema.

Ko pa zaideš na Jankotovo razstavo v Ljubljani, obstaneš odprtih ust od presenečenja, kaj vse je mogoče zbrati kot filatelistično ilustracijo osamosvajanja Slovenije in delno drugih južno slovanskih dežel (desetine tekočih metrov razstavnih oken). Razstava »Uresničene sanje« dosega marsikateri rekord v slovenski filatelistični zgodovini. V tej številki Janko kot njen soavtor spregovori o obsegu in vsebini svojega spremljanja priprav na osamosvojitve, njene izvedbe in nadaljnjega političnega razvoja Republike Slovenije. Omeni tudi druge lani razstavljene teme, a spusti svojo manjšo razstavo na centralni pošti v Ljubljani, ki je prava mini primerjalna študija hrane med nekaterimi evropskimi državami. Na razpolago ima vsega krepko nad 1000 razstavnih listov, ki jih je z voljo, znanjem, domiselnostjo in obilico dela pripravil v zadnjih dveh desetletjih.

Ta oblika filatelističnega udejstvovanja ni prav v nobeni krizi, izvaja pa jo le majhen del filatelistov. A to ni novost, saj je bilo vedno tako. Res aktivna filatelija je napor, za katerega je treba zastaviti vse sposobnosti, vso domiselnost in večji del svojega časa.

Kako pa društvo preboleva krizo. Število filatelistov v društvu se je zmanjšalo na 40. Po letu 1950 nas ni bilo nikoli tako malo. Razlogov je verjetno več. O njih debatiramo, ni pa jasno, koliko lahko vplivamo nanje. Dotacije so nam upadle in tako so bile lani uresničene le 3 od 4 načrtovanih izdaj. Zalet pa je ostal in tudi letos nameravamo filatelistično spremljati življenje okrog nas, za kar nam je prvi povod konec marca dala Pošta Slovenije z izdajo cvetja Botaničnega vrta v Ljubljani, ki se v svojih imenih kiti z imeni idrijskih botanikov ali Idrije same.

Vsem, ki vas znamke vlečejo, želim zadovoljstva ob tem hobiju. Prihajajte ob nedeljah na srečanja pod grad. Popolnoma smo obnovili knjižnico društvenih katalogov. Izkoristite to. Če pa vam bo še žena dala soglasje za kak nakup na Collecti ali v Veroni, pa boste letos tudi vi premagali krizo v filateliji.

DELO V PRETEKLEM LETU

Franci Jereb

Tudi v lanskem letu smo se vsako nedeljo med deveto in enajsto uro pridno dobivali v prvem nadstropju čipkarske / kovinarske šole na Prelovčevi 2 pod gradom. Gimnaziji Jurija Vege nam še vedno brezplačno nudi ta prostor na uporabo in je torej eden naših glavnih sponzorjev. Tam imamo dovolj svetlega, suhega in ogrevanega prostora, da obiskovalci sestankov lahko razložimo svoje

foto: Ljubo Ukmar

Nasmejani zbiralci enega od nedeljskih srečanj. Od leve: Franc Vidmar, Miran Novak, Janez Kavčič, Niko Jereb, Vojko Rejc, Andrej Krapež, Luciano Franzini, Lado Štravs in Milan Bevk.

Zanimivih debat nikoli ne zmanjka....

Od leve: N. Jereb, S. Bajc, L. Franzini in A. Krapež

materiale po šolskih klopek, če želimo kaj pokazati ali zamenjati. Le trikrat je srečanje povsem odpadlo iz različnih razlogov, sicer pa smo vztrajali, nekajkrat le dva ali trije, sicer pa 10 do 18 članov, torej povprečno kar ena četrtina vseh, odkar nas je le 40. Sam sem sicer manjkal nad desetkrat, predvsem zaradi dežurstev in odsotnosti v tujini. Najbolj pridni pa so bili Vojko, Ljubo, Niko, Vlado, Metod, Ivi in Lučo. Največ članic in članov je prišlo vsake kvatre enkrat, ko nas je Pošta Slovenije v paketih zasula z novimi izdajami. No ja, s članicami tudi takrat ni bilo nikoli prevelikega drenja – važno pa je, da smo ljudje. Ob takih množičnih izdajah je naš hiperaktivni gospodar Vojko imel toliko dela, da ni uhitel prav ničesar drugega, še spati ne pred srečanjem. Pravi, da lahko ob dveh zjutraj najbolj

umirjeno trga pole znamk brez strahu, da bi poškodoval kak zobec. Sicer bi bilo za kroniko zanimivo enkrat snemati nedeljski sestanek na videu. Beseda običajno teče o novostih, zanimivostih, o našem delu in izdajah. Zamenjavamo (beri »bolj šenkujemo«) znamke eden drugemu, pa tudi kak kovanec, razglednico ali drug zbirateljski artikel. Velika večina nas očitno ni nič kaj tržno usmerjena, kar pa od društva tudi pričakujem. Na kavo nas po uri in pol v učilnici odhaja nadaljevat pogovor od 4 do 8. Nefilatelisti bi rekli, da smo verjetno filatelisti v pogovorih dolgočasni do obupa, če le komentiramo zobce in odtenke barve nepomembnih papirčkov, vendar vem, da debata teče o vsem življenju okrog nas in po svetu, ki naj bi ga filatelija dokumentirala in da so zobci in odtenki barv skrajno obrobna tema.

Polovica članov na te sestanke skoraj ne prihaja, kar nam veže precej denarja v zalogah znamk, ki jih zanje pripravljamo. Zato smo začeli člane na razne načine vabiti k prevzemu materiala. Ob tem jih je nekaj izstopilo iz društva: ne nazadnje zaradi obilnega (beri: nerazumno dragega) letnega programa izdaje znamk Pošte Slovenije v času krize, ko je treba vsak evro pred uporabo premisliti. Do konca leta 2011 nam je število članov padlo, kot že rečeno na 40. Ob pogovorih z drugimi slovenskimi društvi ugotavljamo, da v Idriji nismo izjema. Dobili smo le dva nova člana iz mladinskih vrst.

V Škofji Loki smo skupaj obiskali »sestrsko« razstavo naše razstave o velikem potresu pred 500 leti, v Ljubljani pa smo si ogledali razstavo »Uresničene sanje« (več v nadaljnjem tekstu). Od treh predvidenih sejmov smo obiskali skupno le Collecto 2011 in 2012.

Vojko je skrbel tudi za dobavo albumov za zbirko Slovenije.

Vlado je popolnoma obnovil serijo Michelovih katalogov in katalogiziral naše zaloge izdaj.

Janezov filatelistični krožek v OŠ Spodnja Idrija se dobiva še trikrat letno. Janez pa nas seveda tudi bogato zalaga s krajevnimi zgodovinskimi dejstvi.

Silvij, naš dosedanji član Izvršnega odbora FZS, je nadaljeval tudi delo društvenega referenta »krožne filatelistične menjave«, ki je menda ušla iz okrilja Filatelistična zveze Slovenije, kar doslej uradno ni bilo objavljeno. O tem se bomo pozanimali in poskušali kot društvo kaj ukreniti za nemoteno nadaljevanje tega procesa. Silvij nadaljuje tudi ustvarjanje filatelističnih kariatur.

Strokovna finančna sodelavka ureja naše finance skladno z zakoni.

Z njo sodeluje predvsem Ljubo, tajnik društva, ki s prislovično filatelistično natančnostjo vodi našo korespondenco, naročanje, in dokumentiranje odločitev upravnega odbora. Ljubo je tudi glavni urednik Filatelista in živa enciklopedija zgodovine društva v zadnjih 20 letih.

Srečko posodablja in oživlja društveno internetno stran. Stalno prosi za materiale, ki bi jih objavil. Kandidira tudi za novega predstavnika v IO FZS.

Janko, eden naših ljubljanskih članov, že skoraj 25 let vztraja z redno tedensko filatelistično kolumno v Dnevniku ob sredah. Janko je iz svojih obilnih tematskih zbirk razstavljal v Ljubljani, Škofji Loki in v Idriji. V Ljubljano smo si šli ogledat njegovo odmevno večmesečno razstavo v Narodnem muzeju. Jumbo reklamni napis nas je povabil pred desetine vitrin v veliki dvorani postavljenih »Uresničenih sanj«, kjer smo lahko sledili filatelistično dokumentiranim dogodkom in fazam osamosvajanja naše države v počastitev njene 20 letnice.

Tržačan, prof. dr. Peter Suhadolc, profesor tektonike in seizmologije na Univerzi v Trstu, filatelist, je marca na našem gradu predstavil zbirko znamk in potovanih pisem na temo potresov in z njimi povezanih dogajanj. Peter je tudi podpredsednik svetovnega seizmološkega združenja.

Niko, Vojko in Silvij pa so ob FIČu in občinskem prazniku postavili razstavo o čipkah in še nekaterih temah v učilnici Čipkarske šole.

Na občnem zboru nas je bilo dobra polovica, od takratnih 43 članov. Člani so potrdili delovni načrt za 2011. Upravni odbor, ki smo ga dopolnili z novim članom Vladom, je imel 5 rednih večumih sestankov za podrobnejše načrtovanje dela, veliko smo se pa dogovarjali in načrtovali sproti v okviru rednih srečanj. Filatelistično smo spremljali in promovirali dogajanje v naši občini s poštnimi obeležji kot dokumenti našega življenja, ljudi in dosežkov. Na 52 straneh smo naše delo v letu 2010 popisali v Filatelistu št. 24, petindvajseta številka pa bo izšla aprila 2012 ob občnem zboru.

26. marca 2011 smo ob strokovnem simpoziju o velikem idrijskem potresu pred 500 leti izdali spominsko obeležje: osebno poštno znamko, priložnostni poštni žig in ilustrirano ovojnico. Izdajo sta nam likovno zasnovala Nande Rupnik in dr. peter Suhadolc. Predstavili pa smo jo v okviru simpozija.

Na dan otvoritve 30. Festivala idrijske čipke, 18. 06. 2011, smo izdali spominsko ovojnico, ilustriran priložnostni poštni žig na domači pošti in osebno znamko z motivom klekljanega cveta na rdeči podlagi. Avtor likovne izvedbe te uspele izdaje je bil Nande Rupnik. Na festivalu smo izdajo predstavili in ostali 3 dni prisotni s svojo tradicionalno informativno stojnico na Mestnem trgu.

Na dan sv. Ahacija (občinski praznik, 22. junija), smo pripravili enako obeležitveno kombinacijo kot ob otvoritvi festivala: spominsko ovojnico, osebno poštno znamko in ilustriran priložnostni poštni žig za rabo na pošti Idrija ta praznični dan. Obeležili smo projekt »Idrija – Alpsko mesto 2011«, za katerega je bila Idrija izbrana v dokaj številni evropski konkurenci. Tudi to izdajo je likovno zasnoval in izvedel Nande Rupnik. Žal pa je osebna znamka iz tiska na Pošti Slovenije prišla dosti temnejša kot je bilo predvideno in je s

svojim temačnim »prednevihnim« pogledom z Mestnega trga na grad pokvarila nekaj našega veselja.

Radio Odmev = Primorski val je poročal o vseh naših javnih aktivnostih in jih napovedoval. O teh promocijah so poročale tako Idrijske kot Primorske novice ter ljubljanski Dnevnik, pa tudi nekateri internetni viri.

Jeseni 2011 smo planirali izdajo na teme znanih Idrijčanov, a smo se kasneje odločili počastiti dosežke protestantskega obdobja pri idrijskem šolstvu, kulturi in gospodarstvu, ki jih je obravnaval simpozij zgodovinarjev v oktobru. Projekta pa nam zaradi raznih drugih zadolžitev članov odbora in zaradi s pajkovimi mrežami prepredene blagajne ni uspelo izpeljati.

Smo pa jeseni pripravili drugi filatelistično poštni piknik na Pšenku, ki zbližuje poštne uslužbence s pogosto dokaj zahtevnimi (beri: nemogoče sitnimi) željami filatelistov pri nakupu poštnih vrednotnic in odpravljanju svoje filatelistične pošte. Zelo uspelo ! Taka srečanja bomo še ponavljali !

Upravni odbor je januarja 2012 sprejel predlog programa dela za 2012 za obravnavo na občnem zboru. Nadaljevali naj bi doslej običajne aktivnosti društva, izdali Filatelista. Predvideli smo 3 do 4 spominske izdaje. Prvo od teh smo že uresničili pred občnim zborom. Nismo smeli zamuditi prilike, ki nam jo je ponudila Pošta Slovenije s svojo serijo Cvetje Botaničnega vrta. Vsebino serije je predlagal dr. Jože Bavcon, direktor Botaničnega vrta v Ljubljani, cerkljanski rojak. Zbral je cvetje, ki ima polno povezavo z Idrijo: ena roža od štirih se po Idriji imenuje; tri od štirih predstavljenih rož množično cvetijo na Idrijskem, če že niso pri nas endemične; o vseh 4 objavljanih rožah pa so pisali, jih raziskovali in jih poimenovali botaniki, ki so delali ali pa so bili rojeni v Idriji, predvsem J. A. Scopolli in F. P. Hladnik. Konec marca smo tako izdali 4 maksimum karte na originalnih razglednicah akad. slikarja Rafaela Terpina, ki je oblikoval tudi posebni poštni žig. Pri Muzejskem društvu Idrija deluje botanična sekcija »Pumpki«, ki je dobila svoje prostore v hiši nekdanje rudniške reševalne postaje na Zemlji. Hišo, v kateri je doma botanika, so poimenovali »Atene« po vzkliku botanika Grošlja v Ljubljani leta 1926, ki je ugotovil, da je večina slovenskih botanikov med grobo 1750. in 1850. letom bila nekako povezana z Idrijo. Tako si lahko tudi to serijo rož prištejemo med »idrijske poštne znamke«, katerih število je tako preseгло 60.

S primemo izdajo bomo seveda tudi letos počastili tako občinski praznik kot 31. FIČ. Jeseni pa bo na vrsti še kaka domača osebnost, vredna zgodovinskega spomina.

Delo pri načrtovanem zborniku je še vedno spalo pa kaj, čas še teče in nas izziva.

500-LETNICA

KATASTROFALNEGA POTRESA LETA 1511

Janez Kavčič

V sredo, 26. marca 1511, med tretjo in četrto uro popoldan, se je zgodil eden najmočnejših potresov v južnem delu Evrope. Ugotovitve geoloških strokovnjakov ga povezujejo s tektonskimi dogajanja (premiki) ob znameniti Idrijski prelomnici, ki je panoramsko prepričljivo razvidna s Hudournika na robu Vojskarske planote.

Idrijski prelom je ena najbolj izrazitih tektonskih struktur na ozemlju Slovenije. Razeza se v dolžini več kot 120 km od Kaninskega pogorja na meji z Italijo na severozahodu do Gorskega kotarja na jugovzhodu. V severozahodnem delu potekajo ob njem izrazite doline (reke Soča, Kanomljica, Idrijca, Ljubevščica), v jugovzhodnem delu pa so ob njem nanizana kraška polja (Planinsko, Cerkniško, Loška dolina). Prelom je nastal kot posledica napetosti, ki jih povzročata trk Jadranske in Evrazijske plošče. Na satelitskih posnetkih ga vidimo kot pregledno, skoraj ravno črto. vzdolž preloma so se zaradi pretrtosti kamnin oblikovale globoke doline, strme grape, sedla in izravnave.

Na širšem območju okoli Idrijskega preloma se je domnevno zgodil apokaliptični potres leta 1511, ki je z ocenjeno magnitudo 6,8 (!) najmočnejši znani potres na ozemlju Slovenije. V najbolj prizadetih krajih je potres dosegel intenziteto X. stopnje.

V potresu sta bili najhujše prizadeti gosto poseljena Furlanija in območje današnje zahodne Slovenije. Večkrat objavljena številka 12.000 žrtev pa je verjetno pretirana. Podirali so se gradovi, samostani, cerkve, mestna obzidja in zidana naselja, lesene podeželske koče pa so tresljajem tal boljše kljubovale. Kronisti so pisali, da ni bilo nesrečnejšega leta, kot je bilo leto 1511. To je bil čas habsburško-beneške vojne, turških pohodov, kmečkih nemirov in kuge, ki je redčila prebivalstvo.

Naštejmo nekaj razdejanj po potresu. V Tolminu sta se podrla oba gradova, porušen je bil Bovec, pomembna gorska cesta čez Predel pa zaprta, ker sta se sosednja hriba zrušila eden proti drugemu. V Škofji Loki, ki je bila živahno mesto z razvito obrtjo in številnimi cehi, je potres porušil grad, hudo prizadel mestne hiše ter razmajal samostan klaris, sodnikovo hišo in kaščo. Izven slovenskega ozemlja so potres občutili na Hrvaškem, Ogrskem, v Avstriji in južni Nemčiji ter v severni in srednji Italiji.

Najhujši potres, ki je prizadel slovensko ozemlje 26.marca leta 1511, je povzročil tudi v idrijskem rudniku in naselju katastrofalne posledice. Nekaj podatkov o njih lahko najdemo že v Arkovi Zgodovini Idrije (1931, str.71),

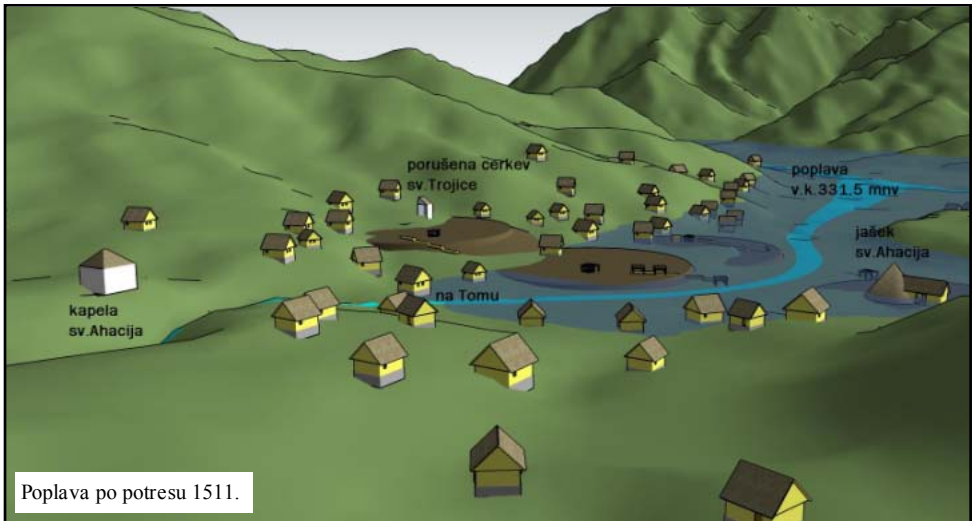
izčrpno pa je bila tematika obdelana na simpoziju, ki je ob 500-letnici potresa potekal v Idriji 26.marca 2011. Referati s simpozija so objavljeni v posebni izdaji Idrijskih razgledov (2011, št.1), pri čemer velja posebej opozoriti na prispevek arh. Rafaela Bizjaka (str.56-72) pod naslovom Idrija na prelomu 16.stoletja.

Po doslej znanih ugotovitvah je potres porušil jaške in podpore v jami, na površini pa vse zidane objekte (cerkev sv.Trojice, kapelico sv.Ahacija, hišo rudniškega upravitelja in sodnika). Podirali so se zlasti podpomiki in rovi v Ahacijevem jašku (Bizjak, 2011).

Da pa bi bila škoda še večja, se je s strmega pobočja Kobalovih planin sprožil velikanski plaz kamenja, grušča, peska, zemlje, skalovja, grmičevja in drevja ter zasul strugo reke Idrijce med Renkovcem in Marofom (pribl. 1km od rudarske naselbine). Zemeljski in skalni podor pri Rupčerju je zajezil reko, voda ni mogla odtekat in je začela hitro nevarno naraščati. Rudarji z družinami in okoličani (nad 500 mož) so se trudili odstranjevati nasutje (Arko, 1931), a s krampi in lopatami niso zmogli preprečiti katastrofe. Voda je naraščala in poplavlila idrijsko kotlino z rudnikom in naseljem vred vse do današnje kapele sv. Janeza Nepomuka pod gradom. Po zapisanih kronikah naj bi kapelo postavili leta 1525 kot »spomin« na usodno poplavo. Po drugi teoriji naj bi se poplava dejansko zgodila 1525 kot posledica zdrsa zemljine, ki se je destabilizirala in odtrgala ob potresu 1511, kar je tudi verjetno. To pa bi pomenilo, da sta bila v Idriji kar dva katastrofalna dogodka v 14 letih. Ne glede na dejanski potek sta potres 1511 in poplava neposredno povezana. Potres je porušil rudniške rove in podrl lesene podpore, voda pa je zalila rudnik. Ob tem je potrebno opozoriti, da je bil takratni jašek sv. Ahacija (danes Trg sv. Ahacija, po domače Star plac) neposredno pod udarom naplavljenе vode, saj je bila tedanja naselbina vsaj tri metre nižja od današnjega nivoja; v 500 letih rudarjenja je bilo namreč izkopanega ogromno materiala, ki je bil nasut pod sedanjim mestom (Bizjak, 2011).

Površina plazovitega območja iz leta 1511 po geoloških kartah priča, da so bile količine materiala, ki se je vsul, izredno velike. Podor, ki je deloval kot dolinska pregrada, je v višino segal vsaj 20m nad današnjo strugo reke Idrijce, ob robovih plazu pa še višje. Debelina zajezitve je bila na spodnjem delu min. 40 metrov. V Idrijo se je ob potresu zvalilo vsaj 50.000 m³ skal, kamenja in zemlje, kar ustreza 50 kockam dimenzije 10 x 10 x 10m. Ko je podor zajezil strugo reke idrijce, je nastalo jezero s površina cca. 65 ha, kar je velikost okoli 90 nogometnih igrišč, saj je voda segala do vznožja grajskega hriba. Količina vode, ki se je nabrala za zajezitvijo, pa je ocenjena na okoli 4,5 milijona m³, kar je več kot 2.000 olimpijskih bazenov. Ob večjem pretoku reke Idrijce z 20 m³/s se je tolikšna količina vode nabrala v 56 urah, oziroma je voda naraščala vsaj 2 do 3 dni. Viri poročajo, da so rudarji poskušali jez

podreti, vendar ga zaradi velikosti niso mogli. Zasutje nad Marofom je naraslo vodovje postopoma po večini samo odnašalo, razen velikih skal, ki so vidne v strugi še danes. Vsekakor je bil pritisk vode ogromen, povodenj, ki je ob tem nastala, pa je morala biti dolvodno uničujoča.

Upravičeno lahko sklepamo, da je bil današnji Ahacijev trg pod vodo 2m, oziroma takrat vsaj 5m, glavni rudniški Ahacijev jašek pa cca. 3m, kar je vsekakor onemogočalo kakršnekoli ukrepe proti zalitju. Nad vodo je bila sicer večina takratnih rudarskih koč, saj so bile postavljene v hrib predvsem zaradi prostora za rudarjenje, cerkev sv. Trojice, grajski hrib ter Pront (Bizjak, 2011).

Kakšne so bile posledice za naselje in rudnik, si lahko samo predstavljamo. Poplava je prinesla veliko mulja, razmočila celotna tla, zalila vse kultivirane površine, odnašala zemljo, podrla vse zunanje lesene rudniške objekte in naprave (prebiralnice, drobilnice, sejalnice, lesene vodne tehnološke kanale...). V rudniku je takorekoč zalila jašek in vse rove. Če naredimo grobo oceno količine vode, ki je zalila Ahacijev jašek, lahko predpostavimo, da je bilo vode vsaj od 5.000 do 10.000 m³. Jašek je bil takrat skopan v globini med 42m (leta 1508) in 90m, sledilni rovi pa še globlje – do cca. 190m. Vse to je bilo potrebno izčrpati, osušiti in ponovno podpreti.

V kronikah je dokumentirano, da je obnova rudnika trajala do leta 1517, torej celih 6 let. Idrija je po potresu morala najprej sanirati naselje, omogočiti odvodnjavanje naselja in rudnika. Glede na preprosto tehnologijo črpanja vode z dvigovalno napravo gepljem, ki so jo vrteli konji, so dela trajala bistveno dlje, kot si danes lahko predstavljamo. Ker pa črpanje vode ni bilo več mogoče z vitli (do globine 40m) ali geplji (do 90m), je bilo potrebno izdelati nove

batne črpalke s pogonom na vodno »kamšt«. Šele vodna »kamšt« - prvotno podlivno kolo – je omogočila izsušitev jame predvidoma s prvimi batnimi cevni črpalkami (Bizjak, 2011). Omenjene naprave je nazomo upodobil tudi Georgius Agricola v znamenitem delu De re metallica (1556).

Za obeležitev 500. obletnice potresa in popestritev strokovnega posveta je naše društvo Pošti Slovenije naročilo izdajo osebne znamke (A – pošiljke v Sloveniji), ki jo je oblikoval idrijski slikar Nande Rupnik. Na znamki je levo zgoraj izpisana usodna letnica 1511, desno spodaj pa kraj, datum in ura grozljive naravne kataklizme: Idrija, 26.3. ob 15.00. Z vrha navzdol si sledijo bela, zelena, modra, vijoličasta in rdeča horizontalna proga (plast), pri čemer sta beli polji na zgornjem in spodnjem vogalu postavljeni v diagonalno kompozicijsko ravnotežje. Zgomija zelena proga (plast) lahko vzbuja asociacijo na zelenilo idrijskega prirodnega okolja, ob spodnjih vijoličasti in rdeči pa lahko pomislimo na idrijsko živosrebrno/cinabaritno rudišče. Najširši sredinski pas, ki ločuje »vegetacijo« in »podzemlje«, je obarvan s kontrastno-nasilno nenaravno modrino in zaznamovan s še temnejšim sporočilom POTRES. Naštete plasti so diagonalno prelomljene-zmahnjene, tako kot poudarjata narazen usmerjeni (polovični!) črni puščici, iz horizontale pa je »iztirjen« tudi centralni napis POTRES = POT_{RES}. V celotni likovni izvedbi znamke je moč prepoznati ponazoritev Idrijskega preloma in premikov tektonskih (litosferskih) zemeljskih plošč, ki botrujejo rušilnim tresenjem zemeljskega površja.

V skladu z našo bogato izdajateljsko tradicijo smo poskrbeli za izdajo spominske ovojnice (FD Idrija, št.86) in pripravili priložnostni poštni žig.

Osnutek ovojnice je domiselno kreiral društveni predsednik Franci Jereb, dr.med., za tisk pa je ovojnico pripravil in natisnil tiskar Danilo Sedej.

Na ovojnici je upodobljena Slovenija, pravzaprav osnovna reliefna konfiguracija slovenskega ozemlja s poudarjenimi kontrasti med gorskimi, hribovitimi in nižinskimi predeli. Omenjena reliefna raznolikost je izrazito prikazana na zahodni polovici Slovenije, ki jo je potres najbolj neposredno prizadejal, medtem ko proti vzhodu blede in postopno izginja. Z rdečo linijo je v smeri SZ-JV izrisan potek znamenite tektonske prelomnice, na liniji pa so s krogi »markirani« Tolmin, Idrija in Cerknica. Medtem ko so za imeni Tolmin in Cerknica uporabljene bele črke, je povečano ime Idrija pomenljivo črno, enako kot divergentno usmerjeni črni puščici. Fatalni puščici sta simbolično prepolovljeni, kot da bi ju usodni potres »razklal« na dvoje.

Priložnostni žig predstavlja strokovno oznako žariščnega mehanizma za zmični vertikalni prelom. Prikazana je projekcija prelomne ploskve in smeri premika na njej na vodoravno ravnino. V seizmologiji se uporablja za enostavno grafično ponazoritev premikov v žarišču potresa. V upodobljenem mehanizmu, kjer zgornje teme kroga kaže na smer sever, ponazarja črta v smeri SZ-JV idrijski prelom, kot bi ga gledali z višine. Črtkani del kroga kaže področja, kjer premik vzdolž preloma povzroči ob prvem potresnem tresljaju dvig tal (kompresijo), beli pa področja, kjer se tla spustijo (dilatacija).

Peter Suhadolc

Na hrbtne strani spominskega ovitka lahko preberemo strokovno obrazložitev priložnostnega poštnega žiga. Osnutek žiga je skiciral dr. Peter Suhadolc, univ.dipl.inž.fizike, profesor geofizike na Oddelku za geoznanosti Univerze v Trstu. Kot ovitek je tudi žig tiskarsko realiziral Danilo Sedej. Okrogel žig nosi na obodu naslednje generalije: 500.obletnica idrijskega potresa x 26.3.2011 x 5280 Idrija. Dr. Suhadolc pojasnjuje: »Priložnostni žig predstavlja strokovno oznako žariščnega mehanizma za zmični vertikalni prelom. Prikazana je projekcija prelomne ploskve in smeri premika na njej na vodoravno ravnino. V seizmologiji se uporablja za enostavno grafično ponazoritev premikov v žarišču potresa. V upodobljenem mehanizmu, kjer zgornje teme kroga kaže na smer S, ponazarja črta v smeri SZ-JV Idrijski prelom, kot bi ga gledali z višine. Črtkani del kroga kaže področja, kjer premik vzdolž preloma povzroči ob prvem tresljaju dvig tal (kompresijo), beli pa področja, kjer se tla spustijo (dilatacija).«

V manjšem razstavnem prostoru ob muzejski recepciji je dr. Peter Suhadolc pripravil filatelistično razstavo z delovnim naslovom Potres - vzroki in posledice, opisani s pomočjo filatelističnega gradiva. Prikazal je »potresno« poštno gradivo, se pravi ustrezne znamke, pisma, razglednice, žige in dopisni-

ce. S premišljenim izborom poštnih edicij in obeležij z vseh koncev sveta je ponazoril naslednje tematske sklope: mitološke razlage potresov, Aristotelovo teorijo, gubanje in lom kamnin, seizmološke aparature in meritve, tektonske prelome, premike litosferskih plošč, vulkanske potrese, nastajanje gorovij, seizmične valove, potresne poškodbe, cunamije, reševanja po potresih, solidarnostne akcije, protipotresne gradnje, raziskovanja in napovedovanja (?) potresov in še marsikaj.

foto: Ljubo Ukmar

Na koncu velja spomniti, da je bila ob simpoziju postavljena tudi izjemno zanimiva, bogata in sodobno urejena razstava Anno Domini 1511, ki je bila od 26. marca do 10. maja 2011 na ogled v Razstavišču Nikolaja Pimata na gradu Gewerkenegg. Pozneje je razstava obiskala še Škofjo Loko, Tolmin in Ljubljano. Razstavo sta – ob sodelovanju številnih strokovnjakov in institucij – pripravila geologinja Martina Peljhan in arhitekt Rafael Bizjak. Avtorja sta predstavila različne »zgodbe«, povezane s potresom leta 1511: zgodovinsko ozadje, čas in posledice potresa, podobo Idrije v začetku 16.stoletja ter geološko in seizmološko tematiko.

FESTIVAL IDRIJSKE ČIPKE

Jožica Lazar

Letošnji 31. Festival idrijske čipke se bo odvijal v dneh od 15. do 17. junija, nekatere razstave, odprte v teh dneh, pa si bo moč ogledati čez celo poletje. Letošnje sporočilo in rdeča nit Festivala idrijske čipke je - čipke življenja so to!

»Čipke življenja so to!« je nekoč zapisal dr. Matjaž Kmecl. Čipke so nastale iz življenja in so namenjene življenju. Tako se tudi prenašajo iz enega v drugo »življenje« (podedujejo se in podarjajo novim generacijam), sledijo modnim obdobjem in oblačilni kulturi. Preživijo več generacij ter ob tem ne izgubljajo vrednosti. Vzorci nastajajo iz neskončnega navdiha oblikovalcev vseh časovnih obdobj. Skupne so jim tehnike in elementi, ki predstavljajo neverjetno izrazno bogastvo vsake idrijske čipke. Idrijska čipka je ravno zaradi teh elementov, ki jih je skozi zgodovino sprejemala in kritično prilagajala, morda od vseh evropskih čipk, danes najbolj prilagojena na odziv sodobnega časa.

foto: Mediaspeed

Nakit oblikovala Martina Šlabnik

To lahko vidimo tudi v novem preboju na področju sodobnega oblikovanja idrijske čipke in morda še najbolj pri ustvarjanju nakita iz nje - vrhunskega izziva, kjer se skupaj dopolnjujeta kreativnost oblikovalca in mojstrstvo klekljarice.

Organizatorji Festivala želimo vsako leto pripraviti dober strokovni program, ki ga dopolnimo še s kakovostnim zabavnim programom in atraktivno otvoritveno slovesnostjo. K ustvarjanju Festivala želimo pritegniti tudi zainteresirana društva z Idrijskega. Poleg strokovnih vsebin in razstav, vezanih na idrijsko čipko je želja predstaviti in v ponudbo vključiti tudi druge vsebine in prav društva imajo tukaj priložnost, da predstavijo svoje delo in dosežke.

Filatelistično društvo Idrija vsako leto pripravi razstavo, sodeluje pa tudi s stojnico, kjer so predstavljene priložnostne izdaje (kuverte, dopisnice, znamke) in je možnost izdaje priložnostnega žiga. Obiskovalci tako vsako leto z zanimanjem čakajo, kakšne novosti so pripravili idrijski filatelisti. Prav ta zvestoba dogodku, ki je pomemben za promocijo Idrije, je znak, da se v društvu združujejo ljudje, ki imajo radi Idrijo in želijo tudi sami prispevati k njeni promociji. Organizatorji upamo, da bo zgled idrijskih filatelilstov spodbudil še

Šlika na kvrti spredaj levo predstavlja načrt za klekjanje, narisan v mednarodni barvni skali (MBŠ), ki je med klekjaricami po svetu uveljavljen način posredovanja znanja klekjanja. Šistem črt določenih barv brez jezikovnih ovir klekjaricam jasno ponazori, kako se kleklja. Barvno skalo so začele razvijati klekjarice v Belgiji v začetku 19. stoletja. V Čipkarski šoli Idrija so jo spoznali in začeli uporabljati po letu 1990. Od takrat dalje je nepogrešljiv učni pripomoček pri učenju klekjanja. Več informacij o MBŠ pa lahko dobite v knjigi Klekljarski drobižki, na spletni strani www.cipkarskasola.si...

Melka Fortuna

kakšno drugo društvo, ki bo želelo doprinesiti k festivalskemu dogajanju s svojo udeležbo in predstavitvijo.

Festivalsko dogajanje je namreč v veliki meri odvisno od vključevanja domačinov, tako v aktivno pripravo Festivala, kot tudi pri obisku prireditve. Nekaj utrinkov iz lanskoletnega Festivala sem zapisala, da nas spomnijo na praznične dneve Festivala.

Petek zvečer – otvoritev razstave v Galeriji nad Mestno knjižnico. Obiskovalci, klekjarice in .. otroški pevski zborček. Kako lepo, da se odzovejo, da jim ni pretežko. In klekjarice, poleg vsega dela so pripravile še malo prigrizka. Obiskovalci se ustavijo, klekjarice so vesele, da po tolikih mesecih truda vidijo svoje čipke v »cvetličnem vrtu«. Klekjarice iz Lepoglave in Splita so presenečene - je res mogoče iz teh drobcenih čipk ustvariti tako lepo razstavo? In na stenah so slike akademskega slikarja Rudija Skočirja. Tako preprosto dogovor za nekaj tako lepega in velikega. Sožitje bivanja lepote.

Dramska skupina z Vojskega pripravi sobotno predstavo »Pevci iz vseh vetrov«. Ekipa navdušencev na odru, pod odrom pa nekaj družin z otroki. Gledajo, poslušajo, in na koncu močno ploskajo. Zadržimo se v klepetu. Igralci povedo, kaj vse se bo še dogajalo na Vojskem pred njihovim praznikom. Peščica mladih in malo manj mladih zagnancev, ki imajo radi svoj kraj in ki jim ni težko svojo dobro voljo deliti tudi z nami.

Sobota zvečer. Na odru igra Kreslin in izbrani glasbeniki. Obiskovalci uživajo v poslušanju in v plesu. To je tisti pravi Festival kot pred leti, ko smo stali pod napušči streh na starem placu, ura je bila že (zelo) pozna, padal je topel avgustovski dež, mi pa še kar nismo hoteli oditi.

V nedeljo malo čez enajsto uro dopoldne se prične polniti grajsko dvorišče. Prišle so klekljarice iz Ronk in njihove gostiteljice, prišli so domačini in turisti od vsepovsod. Malo še rosi, obiskovalci čakajo na otvoritev razstave in se stiskajo pod arkadami. Miro Božič je obljubil in prišel zaigrat na orglice, Tina Benčina je povezovala kratek program. Komaj se je zaključil, že so obiskovalci vsi hkrati želeli skozi majhna vrata v razstavnih prostor. Preveč ljudi naenkrat, preveč za dragocene čipke in obleke. V predprostoru utrujena oblikovalka razstave Martina Pišljar, ki je s svojimi prijatelji celo noč postavljala razstavo. Zahtevna reč, vendar za drobno arhitektko, ki je za neverjetno majhen proračun uspela postaviti izjemno razstavo, očitno uresničljivo.

Obiskovalke iz Ronk so bile navdušene. Klekljarice iz Društva idrijskih klekljaric so jih pospremile naprej – v Center idrijske čipke in jih pogostile z dobrotami, ki so jih same pripravile. Kakor, da bi jih bilo še enkrat več – povsod so prisotne idrijske klekljarice. Na ulicah klekljajo, spremljajo obiskovalce, pripravile so razstave, dežurajo na razstavi.

Popoldne se oblaki izmenjujejo s soncem. Mrzlo je in vetrovno. Skupaj se odločimo, da bo tekmovanje iz znanja klekljanja kar v Čipkarski šoli. Godbeno društvo rudarjev Idrija stoji pred šolo in namesto v povorki zaigra kar tam pred šolo. Gromki glas napovedovalca pove katere skladbe bodo zaigrali. Ljudje se ustavijo in z zanimanjem prisluhnejo. Kar nekaj so jih že zaigrali, že se hočejo posloviti. »Mama, a bodo tudi Židano marelo?«, sprašuje fantič. »Ne vem. Pojdi vprašat Borisa, ki danes dirigira«, mu pravi mama.

Fantek se opogumi in steče do dirigenta. Potem se obrne in obraz mu zažari. Godbeniki pa že igrajo – »Jaz pa ti, pa židana marela!« Proti večeru že gre, počasi se tekmovalci zbirajo na trgu Sv. Ahacija. Župan deli priznanja in bele vrtnice. Otroci – tekmovalci čakajo na razglasitev in na nagrade. Koliko jih je letos! Otroci, klekljaric, nagrad, veselih obrazov.

Festivalsko dogajanje bo počasi potihnilo. Do naslednjega leta, ko se spet snidemo ob idrijski čipki.

Jožica Lazar, direktorica Idrijsko-Cerkljanske razvojne agencije d.o.o. Idrija (izvajalec Festivala idrijske čipke).

IDRIJA ALPSKO MESTO LETA 2011

Karmen Makuc

Občini Idrija je bil naziv Alpsko mesto leta 2011 podeljen, ker je komisija društva Alpsko mesto leta spoznala naše delo in usmeritve kot prave, torej usmerjene v trajnostni razvoj. Slednje dokazujejo tudi investicije, ki so v teku, kot je gradnja novega vodovoda, ki bo našim občanom zagotovil zadostne količine

zdrave pitne vode, gradnja nove kanalizacije, čistilnih naprav, kolesarskih poti... Kot pomemben projekt štejemo tudi ureditev kmečke tržnice, saj podpira izrabo različnih lokalnih virov, tako kulturne dediščine kot tudi človeških virov, obenem pa omogoča boljšo izrabo podeželja za dvig ekonomske učinkovitosti. Projekt je sonaravno - trajnostno naravnan, saj vključuje okoljsko, ekonomsko in socialno komponento. Poleg tega smo izdelali in sprejeli dva pomembna dokumenta, Inovativno strategijo trajnostnega razvoja občine Idrija do leta 2020 in Lokalni energetski koncept, ki trdno zarisujeta okolju in ljudem prijazen bodoči razvoj Idrije. Del potrebnih sredstev za izdelavo slednjega je zagotovila država, saj je bila Slovenija v tem času predsedujoča država Alpske konvencije in nas je zaradi pridobljenega naslova rada vključevala v svoje projekte. Na podlagi pridobljenega naslova pa smo tudi lažje pridobivali sredstva za druge projekte. Zavedajoč se pomena, da naše delo kot koristno in potrebno prepoznajo tudi naši občani, smo precej napora usmerili v informiranje in animiranje občanov tako glede Alpske konvencije kot glede ciljev projekta Alpsko mesto leta. Naš trud je obrodil sadove, saj so občani projekt vzeli za svojega in se tekom leta aktivno vključevali v pripravo prireditev. Med pomembnejše štejemo otvoritveno slovesnost, na kateri je kulturno umetniški del soustvarjalo blizu 100 nastopajočih, večina domačinov z gosti iz sveta besedne in glasbene umetnosti, Posvet naravne nesreče v Sloveniji kot obeležitev 500 letnice najmočnejšega potresa na Slovenskem, Eko teden, v pripravo katerega se je aktivno vključilo 480 občanov ter Modni spektakel idrijske čipke, kjer je 13 uveljavljenih slovenskih in domačih modnih ustvarjalcev dokazalo, da idrijska čipka lahko oplemeniti tudi najprestižnejša svečana oblačila v

svetu visoke mode. Prireditve so bile dobro obiskane tako s strani domačinov, kot tudi s predstavniki slovenskega in lokalnega javnega življenja ter drugimi mednarodnimi gosti. Preko skupnih projektov smo se uspešno povezovali tudi z drugimi mesti v severno primorski regiji ter z zgodovinskimi mesti v Sloveniji. S projekti pa smo segli tudi čez mejo in sodelujemo z Italijo (Interreg) ter drugimi evropskimi državami in mesti. Kot uspeh povezovanja lahko štejemo tudi uspešno kandidaturo za organizacijo svetovnega klekljarskega kongresa OIDFA 2016, ki za Idrijo in Slovenijo pomeni še večjo prepoznavnost ter možnosti novega sodelovanja na področju čipke. Posebno priznanje Idriji pa je tudi podeljeni naziv EDEN – destinacija odličnosti 2011, ki ji ga je podelila evropska komisija za projekt „Idrija – razgledi po stoletjih preteklosti“. Naslov so ji podelili, ker je po načelih trajnostnega razvoja oživila enega ali več objektov nepremične kulturne dediščine, jim vdahnila nove turistične vsebine in pomene ter spodbudila oživljanje lokalnega okolja na trajnosten način in povečan obisk čez vse leto.

Kljub predaji naziva francoskemu mestu Annecy drugega februarja letos, pa naše delo še zdaleč ni končano. Nadaljujemo z že začetimi projekti in odpiramo številne nove v duhu trajnostnega razvoja naše občine.

Filatelistično društvo Idrija je v sodelovanju z Občino Idrija na občinski praznik (22. junija) zaznamovalo to prestižno priznanje z osebno poštno znamko, priložnostnim poštним žigom in priložnostnim ovitkom št. 86. Vse je oblikoval idrijski slikar Nande Rupnik.

SREČANJE FILAPOŠTA IDRIJA

Nikolaj Jereb

Če mislite, da gre za filatelistično razstavo, se motite. Zbiralci znamk smo stalni in zahtevni uporabniki poštnih storitev. Na drugi strani pa prijazno poštno osebje, ki se vedno potruji ugoditi našim željam. V dolgih letih smo si postali dobri znanci. In utrnila se je misel, da bi se srečali še brez steklene pregrade med nami.

Prvič se je zgodilo pred štirimi leti. Potem so z obeh strani padala vprašanja, kdaj bo spet piknik. Temu smo naredili konec septembra 2011. V idiličnem okolju gozda pri taborniški koči na Pšenku nad Idrijo, smo se znova sešli in razveselili drug drugega kot stari prijatelji. Prišli smo upravnica Sonja, Darja, Eda, Irma, Irena in Sandro iz pošte Idrija, Beno iz Spodnje Idrije, upravnica Mojca in Herta iz pošte Cerknova ter Izabela iz pošte Grahovo ob Bači, predsednik FD Škofja Loka Srečko s soprogo Mileno ter filatelisti Franci, Vojko, Ivi, Niko, Silvester, Vlado z Veroniko, Rajko, Dimitrij, Lučano, Metod iz Cerknega, Janko iz Ljubljane ter Andrej in Pepi iz Tolmina. Poudariti je treba, da je poštno osebje prišlo peš iz Idrije, kar je za uro hoje v hrib! Ni kaj. So pregovorno dobri hodci. Vmes so jo ubrali še na Hleviše!

V vročem popoldnevu smo sedeli v blagodejni senci drevja in klepetali, pripovedovali poštarke anekdote in se smejali in smejali. Veronika in Lado sta kar naprej bedela, da nismo bili ne lačni, ne žejni. Predsednik društva Franci je poskrbel, da je izvedenec za golaž Božo skuhal zajeten lonec te slastne jedi, ki je bila uvertura, glavna jed in še repete, tako je bila dobra.. Tudi sicer je nas predsednik založil z obiljem hrane, zato se je bilo treba razgibati. Izbrali smo taborniško veččino: lokostrelstvo. Tekmovanje je bilo razburljivo, zadevali smo vsi, celo v tarčo! Še Indijanci bi zbežali! Zvečer je na jasi zagorel taborni ogenj, ob katerem se je veselo srečanje zaključilo.

Končno!
Poln lonec božanskega
golaža je tu!

Uvodno ogrevanje

Kontrolna točka
pred divjanjem
na Hleviše

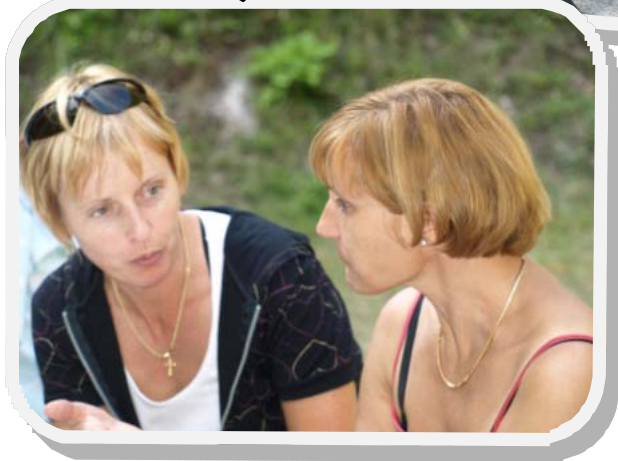

Omizje se je razživel

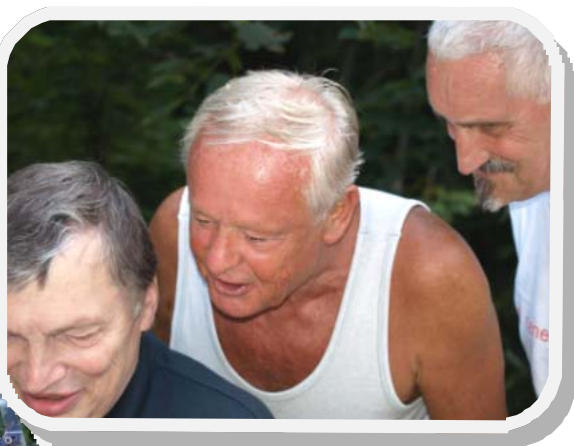
Dogajanje pozorno spremljajo »delegati« iz Ljubljane in Tolmina

Eda: »Bi se vpisali med filateliste?«
Darja: »Seveda, če bo piknik vsak teden!«

Ali uganete kaj gledajo?

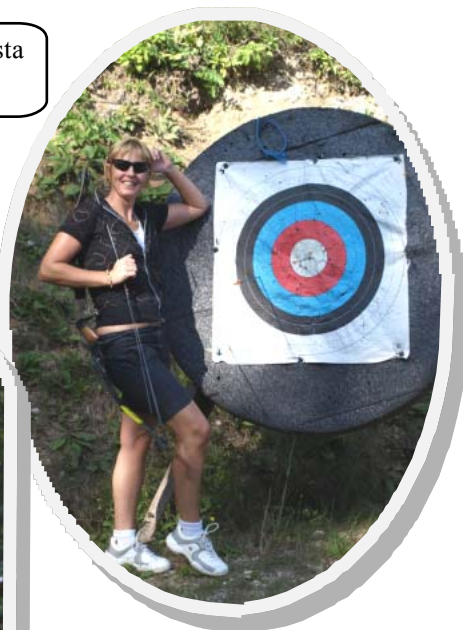
Upravnica Sonja ga je nategnila do konca!

Amazonka strelja s puščico in pogledom.

Na voljo sta
dve tarči

Predsednik Franci je zato
takoj prijel za orožje!

»Madona, to puščico
bodo iskali tri dni!«

Prijatelja si imata toliko povedati, da ne najdeta besed...

Predsednik škofjeloških filatelistov Srečko in skrbni gospodar idrijskega društva Vojko. Verjetno se pogovarjata o ozimnici.

»Dokler jaz peč em, ne bo nihče lačen!«

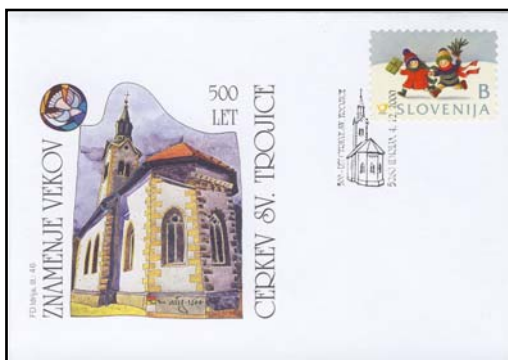
Naše zbirke pripovedujejo ***500 LET IDRIJE SKOZI OČI FILATELIJE***

Silvester Bajc

Vse skupaj je »namočil« legendarni škafar daljnega leta 1490. S tem, ko je svoj škaf podstavil pod studenček v bližini cerkve Sv. Trojice in se je vanj čez noč nateklo samorodno živo srebro, je neizbrisno zastavil več kot 500-letno zgodovino mesta Idrija.

Škafar (po sliki J. Trošta)

Ovitek - 500 let cerkve sv. Trojice

Nenavadno »brozgo«, ki se je nabrala na dnu škafe je možakar ponesel na vpogled zlatarju v bližnjo Škofjo Loko. Novica o odkritju živega srebra se je bliskovito razširila in odkopavanje se je lahko začelo.

Škofja Loka (ustanovljena leta 1973)

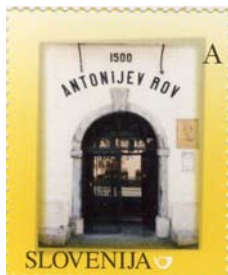
Pogled na beneške pačče

Beneški lev z odprto knjigo

V začetku so rudo sledili rudarji iz Čedad. Ti so bili podrejeni Benečanom.

Deset let po škafarjevem odkritju začnejo kopati Antonijev rov - drugi najstarejši vhod v rudnik v Evropi, ki je še vedno prehodan in danes služi turističnemu ogledu rudnika.

22. junija 1508. leta odkrijejo v Ahacijevem jašku ob Nikovi v globini 42 m izredno bogato cinabaritno rudo. Takrat se rudarjenje v Idriji pravzaprav začne in ta dan je tudi uradni praznični dan občine Idrija. Na žalost pa to ni dela prost dan...

Vhod v Antonijev rov

22. junij, praznik občine Idrija

450 obletnica smrti Maksimiljana I. (1459– 1519)

Rudnik je vseskozi vzbujal apetite pri beneških sosedih na Dunaju. Tako je cesar Maksimiljan v drugem naletu – prvič je območje Idrije zasedel l. 1508 – leta 1509 zasedel idrijsko kotlino. Vendar s tem zavzetjem to poglavje še ni bilo zaključeno in konflikti so se vlekli tja do leta 1516. Med tem časom, natančneje l. 1511 rudnik in naselje okrog njega prizadene močan potres. Posledice potresa so čutili po vsej Srednji Evropi.

500. obletnica potresa v Idriji

Idrijski grad Gewerkenegg

Že davnega leta 1527 je uveljavljeni nemški zdravnik Paracelsus (1493 – 1541) omenjal zdravstvene tegobe in težave idrijskih rudarjev kot posledice rokovanja z živim srebrom. Njegova prisotnost v Idriji sicer ni potrjena, zapisi v knjigi pa kažejo, da ga je problematika merkuralizma zanimala. Knjiga je izšla šele 26 let po njegovi smrti l. 1567.

500. obletnica rojstva Paracelsusa

Obnova rudnika traja kar sedem let. Pridobljeno srebro so nekaj časa hranili kar v cerkvi sv. Trojice. Vse bolj se je kazala potreba po novih prostorih in v letu 1522 pričnejo z gradnjo idrijskega gradu Gewerkenegg. Grad Gewerkenegg je l. 1533, po enajstih letih gradnje postavljen. Danes se v njem nahajata Glasbena šola in Mestni muzej Idrija. Rudnik je že od vsega začetka privabljal tedanje znanstvenike, potopisce, tedanje veličine s področja medicine, naravoslovstva...

Že prej sem omenil zanimanje potopiscev za rudnik in Idrijo. Prav zaradi njih in njihove želje po odkrivanju novega je ohranjenih kar nekaj zapisov in risb o Idriji in rudniku tedanjega časa.. Na tem področju je bilo zelo bogato 17. stoletje.

1665 l. se v Idriji mudi angleški potopisec Gualterus Pope. Istega leta Athanasius Kircher v Amsterdamu izda svojo Mundus subterraneus, v kateri je opisana tudi Idrija. Štiri leta kasneje, 1669 obišče Idrijo drugi Anglež, Edvard Brown.

1689 l. Janez Vajkard Valvasor izda knjigo Slava vojvodine Kranjske, v kateri na 32 straneh opisuje Idrijo in rudnik. Kdaj se je mudil v Idriji, nisem zasledil.

J.V. Valvasor (1641 – 1693)

Idrija iz časov J.V. Valvasorja.
Najstarejša ohranjena podoba Idrije

Iz leta 1530 je ohranjen verjetno najstarejši zapis o rudarjenju v Idriji, avtorja G. Agricola. Njegovo še pomembnejše delo pa je delo o rudarjenju – Re de metallica izdano leta 1556.

Detajli iz del G. Agricole (spredaj levo – žgalničar z retorto), A. Kircheja (v sredini – jamska lestev), E. Browna (spodaj desno – dva rudarja – eden nosi jamsko svetilko »ripsovko«, drugi orodje za kopanje rude »kopač«).

Idrija pa ni poznana samo po rudniku živega srebra. Zapis iz l.1696 omenjajo klekljanje čipk v Idriji. To obrt so žene idrijskih rudarjev vzele dobesedno za svojo.

Del serije Idrijske čipke na znamkah (vseh znamk je 20)

Naj omenim še eno znamenitost idrijske kotline, ki obiskovalca Idrije že od daleč pozdravlja, ne glede na to s katerega konca prihaja v mesto – cerkev sv. Antona Padovanskega postavljena na Rožnem hribu 1678. Ko že govorimo o cerkvah – sredi mesta je do l. 1951 stala cerkev sv. Barbare. Temelje za to cerkev so postavili že daljnega l. 1622, dogradili pa šele 1741 s prispevki rudarjev in rudniške oblasti. Med 2. svetovno vojno je bila bombardirana in dokončno porušena 1951.

Anton Padovanski – zaščitnik rudarjev.

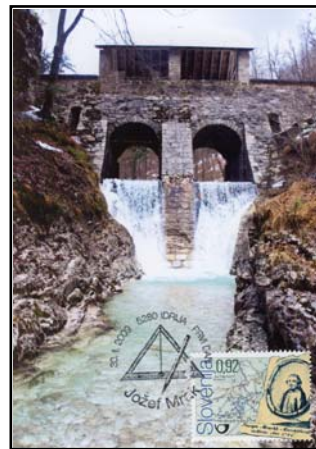
Sv. Barbara – zaščitnica rudarjev

Potujemo naprej.

1709. je bil rojen Jožef Mrak - kartograf, slikar, graditelj klavž (vodnih zapornic) na Idriji in Belci, tako imenovanih Slovenskih piramid.

Jožef Mrak (1709 – 1786)

Klavže na Belci

Poraba lesa v rudniku je iz leta v leto večja, gozdovi v okolici so iztrebljeni in tako se sečnja seli v odmaknjene predele Idrijskega, kjer pa transport zahteva drugačen pristop. Izkoriščajo moč vode s postavitvijo vodnih zapornic, tako

imenovanih » klavž« na Zalci, Belci, Idriji in Ovčjakarici v dolini Knomljice. Sprva so bile te klavže lesene (na Idriji 1597), J. Mrak pa izdelal načrte in zgradil zidane, še danes ohranjene klavže. Na Belci jih gradijo v letih 1767 – 1769, na Idriji največje 1667 – 1772, 1772 so pozidane tudi Smrečne klavže na Zali, ki pa niso ohranjene. Kot zadnje so pozidane leta 1812 klavže na Ovčjakarici.

Za zdravje rudarjev so v začetku skrbeli padarji, ranocehniki. Leta 1754 pa v Idrijo prispe in tu slušbuje 15 let prvi šolani zdravnik dr. Joannes Antonius Scopoli. Plačilo za svoje storitve prejema od prodaje vina. Pravico do brezplačnega zdravljenja imajo tudi svojci rudarjev

Joannes Antonius Scopoli (1723–1788)

Carl von Linne (1707– 1778)

Scopoli pa ni bil samo zdravnik ampak tudi strasten naravoslovec in ljubitelj vsega živega. Dopisoval si je z znamenitim švedskim botanikom Carlom von Linnejem. Za časa službovanja v Idriji je zbiral rastline in jih opisoval, prav tako gobe, živali, fosile in kamnine. Po njem se imenuje do takrat še neznana rastlina – Scopolia Carniolica.

Scopolia Carniolica

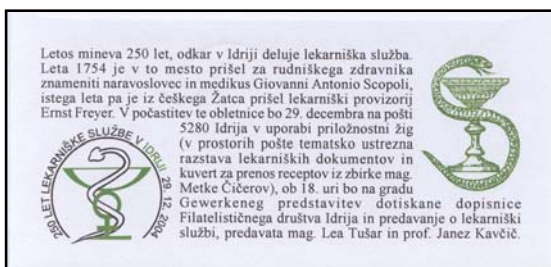

Tyto alba Scopoli - 1769 (mala sova)

Athene noctua Scopoli – 1769 (čuk)

S prihodom Scopolija v Idrijo ustanovijo tudi lekarno, katero od 1756 upravlja farmacevt in botanik Ernest Freyer, ded veliko bolj znanega Henrika Freyerja.

Ob 250. obletnici lekarniške službe v Idriji – nekdanja lekarna na Trgu svobode (današnji Ahacijev plac)

Henrik Freyer je bil vnet raziskovalec, ne samo v smislu farmacije in botanike ampak tudi kot jamar, hribolazec. Povzpел se je na Mangart, Triglav – kar v tedanjem času ni bilo enostavno, raziskoval mnoge kraške jame. Bil je prvi, ki je premeril in izrisal načrt Ravenske jame.

Aragonitni ježek iz Ravenske jame

V botaniki se je med nesmrtno zapisal z raziskavo, opisom in imenovanjem dotlej še ne poznane vrste - Blagajevoga volčina.

Daphne blagayana – Blagajev volččin *Edraianthus graminifolius* – Travnolistna vrčica

Ko smo že pri rožicah. V okolici Divjega jezera najdemo slovenski endemit Kranjski jeglič. Tudi to vrsto je prvi našel J. A. Scopoli, ki pa je ni prepoznal kot novo vrsto. To je storil Balthasar Hacquet, rastlino poslal na Dunaj, kjer so ji tudi podelili ime po deželi Kranjski. Samo v okolici Idrije botrujejo posebni pogoji, ki so pripeljali do nastanka edinstvene rožice – *Primula x venusta*. Igra genetike je ustvarila novo rožico iz genetskih zapisov kranjskega jegliča in avriklja.

Primula carniolica – Kranjski jeglič

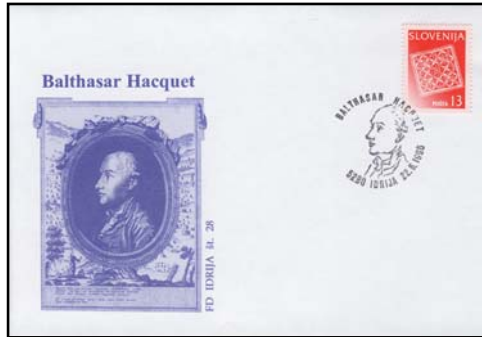

Primula x venusta – Idrijski jeglič

Grmičasta rastlina je bila prvič odkrita na Gori pri Polhovem Gradcu, na posestvu grofa Blagaya. Po nekaterih virih je ime dobila po njem, po drugih pa po botaniku Rihardu Blagaju. Tudi odkritje nahajališča Travnolistne vrčice na Snežniku 1. 1827 je plod raziskovanja H. Freyerja.

Balthasar Hacquet je v Idriji in Ljubljani služboval med leti 1767 – 1788.

Balthasar Hacquet (1739 – 1815)

Ponovno smo v okolici Divjega jezera. Na strmih pobočjih jezera najdemo še dve zanimivi rastlini : *Pinguicula alpina* – mastnica, mesojeda rastlina in nižje ob jezeru Hacqueta *epipactis* – navadno tevje. Le- ta je v izboru stotih pomembnih rastlin v Sloveniji. Ti dve roži še čakata na svojo priložnost v filateliji. Ne čudi dejstvo, da so Idrijo poimenovali Botanične Atene.

Pinguicula ramosa, daljna sorodnica mastnice, endemit iz kraja Nikko na Japonskem

Ob 200. obletnici ustanovitve Botaničnega vrta v Ljubljani. *Hladnikia pasti nacifolia* – Rebrinčevolistna hladnikia

Tudi naš domačin Franc de Paula Hladnik je pustil v botaniki neizbrisen pečat, že z ustanovitvijo botaničnega vrta l. 1810 v Ljubljani, najstarejše naravoslovno znanstvene ustanove na Slovenskem. Z odkritjem nove rastlinske vrste 1819 na Čavnu, rebrinčevolistne hladnikije pa se je zapisal med velike.

Ob vseh teh imenih naj omenim še Vojskarsko planoto nad Idrijo, kjer domuje zdravilna rožica – arnika. Med 2. svetovno vojno sta tu delovali partizanska tiskarna Slovenija, partizanska bolnišnica Pavla...

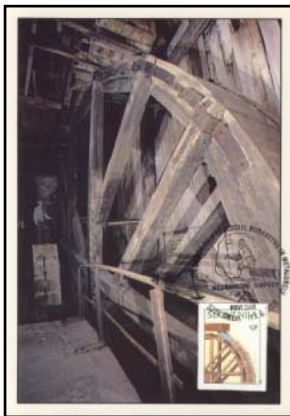
Arnika montana – navadna arnika

Obletnica partizanske tiskarne Slovenija. Dopisnica je bila tiskana v tiskarni Slovenija na strojih iz časa njenega delovanja.

Vrnimo se nazaj v Idrijo. Za časa delovanja rudnika je bil le-ta tehnološko eden najbolj opremljenih rudnikov tedanjega časa. V letu 1790, potem ko pričnejo s kopanjem novega Jožefovega jaška (1786), v bližini postavijo mogočno vodno kolo - »kamšt«, premera 13,6m, danes največje ohranjeno vodno kolo v Evropi. Črpalka gnana z vodo, ki priteče po kanalu »rake« iz 2500 m oddaljenega zajetja na Idriji, črpa vodo iz globine 283 m in nemoteno deluje vse do leta 1948.

105 let kasneje postavijo v Frančiškovem jašku orjaško Kleyevo parno črpalko, danes največji ohranjeni pami stroj na Slovenskem.

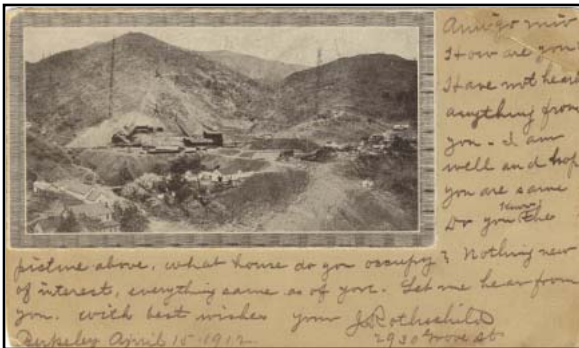

Rudniška vodna črpalka
»Kamšt« iz leta 1790.

»Šilštva« - nekdanja rudarska prizivnica
in bolnišnica

V vsej zgodovini idrijskega rudnika je bilo za zdravje rudarjev kolikor toliko dobro poskrbljeno. 1788. leta v hiši nad Antonijevim rovom (»Šilštva«) odprejo zasilno rudarsko bolnišnico.

Leta 1853 dobi Idrija konkurenta, soimenjaka v daljni Californiji (ZDA)

New Idrija, rudnik živega srebra
v Californiji – ZDA

Izobraževanje in kultura v idrijski kotlini nista zaostajali za tehnološkim razvojem. V času, ko so gradili skladišče za shranjevanje žita za rudarje – »magazin«, se je porodila ideja o gradnji gledališča. Iz ostankov odvečnega materiala zgradijo leta 1770 najstarejšo gledališko stavbo na Slovenskem. Že 1853. in nato 1856. uprizorijo Linhartovi veseloigri v slovenskem jeziku, ob ustanovitvi Dramatičnega društva 1889 pa postane gledališče v celoti slovensko. Ponovno zanimiva tema za filatelijo...

Za potrebe rudnika je bila leta 1892 ustanovljena Gozdarska šola, ki pa gosti učence iz vse tedanje habsburške monarhije. Do leta 1909 se tu izšola 121 mladih gozdarjev.

100. obletnica gozdarske šole - Försterschule

Po večletnih prizadevanjih idrijskim veljakom le uspe prepričati Dunaj, da v Idriji dovoli ustanovitev prve slovenske realke. Tako 1901. njen prvi razred začne s poukom. Šola je danes imenovana Gimnazija Jurija Vege po znamenitem matematiku, fiziku, geodetu, meteorologu in plemiču Juriju Vega.

100. obletnica prve slovenske realke

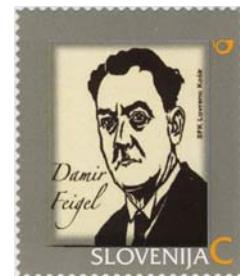

Jurij Bartolomej Vega (1754–1802)

Mnoga znana in znamenita imena so se dotaknila zgodovine idrijske kotline.

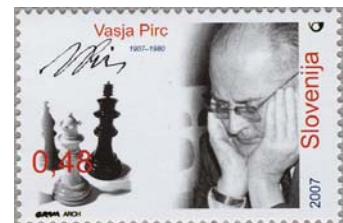

Eva Lucija Cecilija Viktorija Kraus (1785–1845), Na pole on ova ljubica, pozneje znana kot »pasja grofica«.

Damir (Kajetan) Fejgel (1879–1959), pisatelj, humorist

Planica 1949 - Stanko Bloudek (1890–1959), konstruktor, inženir. Konstruiral manjša letala, poznan predvsem po skakalnici v Planici (1935)

Vasja Pirc (1907–1980), šahovski vele mojster, avtor mnogih člankov in knjigi o šahu.

Georgius Agricola (1494– 1555). 1530 – najstarejši tiskani zapis o žganju živosrebrne rude in 1556 temeljno delo o rudarstvu in metalurgiji 16. stoletja »De re metallica«.

Fran Saleški Finžgar (1871–1962) pisatelj, kot kaplan služboval v Idriji 1898-1899.

Avgust Černigoj (1898 – 1975) slikar (konstruktivizem), udeleženec idrijskih slikarskih kolonij 1968 – 1974, profesor likovne vzgoje na idrijski srednji šoli.

Božidar Jakac (1899–1989) slikar in grafik, 1918 maturiral na idrijski realki.

Kaj naj napišem za zaključek. Idrijska rudarska godba po več kot 350 letih ustanovitve še vedno igra, čeprav verjamem, da ima svoje korenine že tam nekje v stari kameni dobi. Le še kakšno trobento izkopljemo v Divjih babah in dokaz je tu.

Domnevno najstarejša koščena piščal, najdena v Divjih babah nad Reko pri Cerknem.

Po ulicah Cerkna še naprej, enkrat na leto norijo Laufarji, partizanska bolnišnica Franja pa je po katastrofalni poplavi dobila novo - staro podobo.

Cerkljanski Laufarji

Partizanska bolnišnica Franja

Poštarji še naprej raznašajo pošto po idrijsko – cerkljanskih hribih, vendar ne več v košu, kot pred sto leti.

Obid Jakob – Penčk, poštar z Bukovega 1908.

Nad Idrijo (rudnika tako ali tako ni več) že lep čas vihra slovenska zastava. Skozi zgodovino se je namreč nad mestom in rudnikom zamenjalo kar nekaj zastav.

Zastave Avstrije, Francije, Italije, Nemčije, Jugoslavije..., držav, ki so si skozi čas lastninile rudnik in mesto

V Divjem jezeru – Vaucluškem izviru (po podobnem izviru v kraju Vaucluse v Franciji se imenujejo vsi podobni vodni izviri) še naprej plava človeška ribi-
ca in vabi avanturiste v svoje neraziskane globine..

Fontaine de Vaucluse –Francija

Proteus – močeril – človeška ribica
(nekoliko rasistično izbrano ime, mar ne?)

Bratske vezi med Idrijo in Aumetzom (Francija) se krepijo iz leta v leto, vse od 1981 naprej.

Aumetz (Francija), rudnik železa na severu Francije
kamor se je po 2.. Svetovni vojni. izselilo mnogo Slovencev, tudi Idrijčanov in okoličanov.

Klekjarice imajo polne roke dela, dobresedno in tudi čipkarski festival še vedno vztraja, vsako leto privablja nove in nove obiskovalce občudovat to žlahtno obrt in poskušat domačo specialiteto – žlikrofe. Ti so sedaj še okusnejši, saj so vendarle certificirani.

Idrijski, in to certificirani žlikrofi

Čipkarski festival 2001.
V letu 2012 bo to že 31. festival .

Edini, ki ni navdušen nad zaprtjem rudnika je prav gotovo Berkmandlc. Le iz koga sedaj brije norca tam spodaj in komu nagaja v svoji škratasti igrivosti. Morda pa se bo preselil v Zasavje, v premogovnike ali celo v Francijo, v Aumetz? Seveda, če mu bo to dovoljevala njegova srebrna visokost.

Perkmandeljc –nekoliko manj žlahtni sorodnik iz Trbovelj – na sliki levo. Družbo mu delata škrať Čatež in Taus.

Naj mi ne zamerijo, če v tem nabirku niso zajeti mnogi pomembni možje in žene, ki so prav tako pripomogli k boljšemu življenju in razvoju Idrije. Kot že naslov pove ...skozi oči filatelije. Poskušal sem zajeti samo tisto, kar sem lahko podkrepil s poštnimi vrednotnicami.

Še mnogo tega čaka na pravi trenutek, da bo dogodek ali oseba zabeležen na znamki. Od slikarjev, pisateljev,glasbenikov, pa vse prek botanike do objektov in predmetov tehnološke narave. Polno je še tega kar nekaj pomeni ne le za Idrijo, ampak tudi širše : najstarejše ohranjeno gledališče v Sloveniji, edini primerki parnih strojev, lokomotiv, vagonov na Slovenskem, Divje jezero – muzej v naravi, kamšt – največje vodno kolo v Evropi, »lauf« - prva gozdna železnica na svetu, klavže – piramide Slovenije, idrialit in epsomit –kamnine značilne za rudnik in ne nazadnje žlikrofi, bakalca, geruš, si prav gotovo zaslužijo prostor na znamkah iz serije Z žlico po Sloveniji. In ko bo prihajalo do teh obeležij, v bližnji ali daljni prihodnosti, upam, da fovšija ne bo botrovala dogodku in ne bo prihajalo do izjav, kakršna je bila izrečena ob obeležju 100. obletnice prve slovenske realke v Idriji s strani nekega "filatelista": »A sedaj bo pa že vsaka baraka imela svojo znamko ??«

RAZSTAVE IN RAZSTAVICE

Janko Štampfl

»Tam kjer vsi mislijo enako (pravilno?!), nihče ne misli veliko.«
(Denis Diderot, 1713–1748, francoski filozof)

Filatelisti. Običajno so to ljudje, ki zbirajo znamke (razvrščajo jih generalno, po državah in letih izidov, po tematiki motivov itd.), nekateri med njimi pa zbirajo tudi vse drugo, povezano s pošto in poštnim poslovanjem, kar že spada na področje poštne zgodovine, katere najpomembnejši (in brez dvoma najzanimivejši) del je raziskovanje (in zapisovanje!) poštnega prometa v preteklosti in sedanjosti (saj je včerajšnji dan že /poštna/ zgodovina, kajne!). To pa je seveda neločljivo povezano z ustreznim razvrščanjem gradiva, do urejanja zbirke na (razstavnih) listih (»gole« znamke velika večina tistih »osnovnih« filatelistov le vloži v »einsteck« albume in konec!) pa je le še korak! Seveda se ob tem pojavi vprašanje, kaj je to razstavni list (zbirka/ekspонат)?! Predstavniki državne filatelistične organizacije zagovarjajo sprevideno mnenje (imajo pač svoj osebni interes), da je to lahko le list »tekmovalnega« razstavnega ekspоната! Nekateri zbiralci brez želje sodelovanja na tekmovalnih razstavah, kjer ekspонate ocenjujejo praviloma ne najbolj razgledani /in še manj pošteni! / »sodniki«, to seveda ostro zavračajo, saj je to povezano tudi s povsem subjektivno zastavljenimi »mednarodnimi« pravilniki ocenjevanj!

Pred dvema letoma sta dva društvena organizatorja filatelističnih razstav po Sloveniji iskala zbirke, primere za razstavljanje ob bližajoči se 20. obletnici osamosvojitve RS. Ker sem sam že precej pred tem začel pripravljati svojo (netekmovalno!) zbirko z gradivom iz časov osamosvajanja, je bližajoča obletnica, pa tudi odprtje (potujoče) razstave (Cankarjev dom, 23. decembra 2010) z naslovom »Milijon 289 tisoč 369 za samostojno Slovenijo« (s strokovno izjemno »ubogim« prispevkom Pošte Slovenije), je bila odločitev o pripravi zbirke iz časa

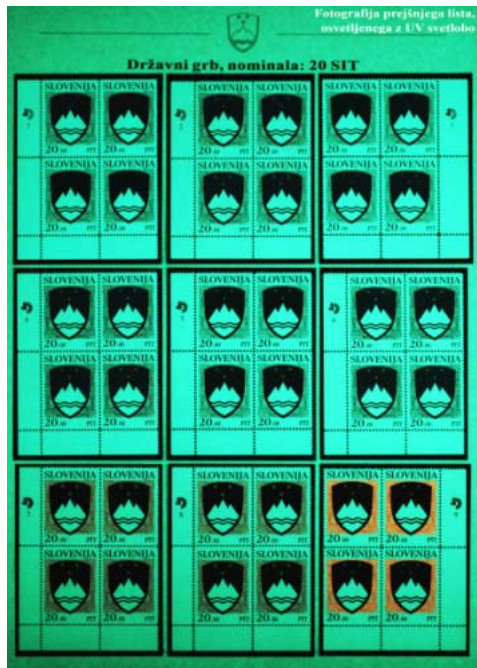
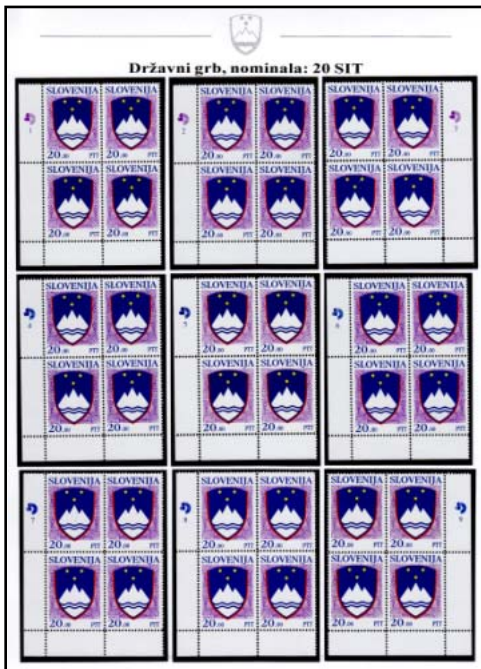
osamosvajanja, le še stvar trenutka. Potem pa se je spomladi 2011 ponudila priložnost razstavljanja v počastitev obletnice osamosvojitve v Narodnem muzeju Slovenije v Ljubljani (načrtovana razstava je bila odpovedana).

V četrtek, 23. junija 2011, je bila v atriju Narodnega muzeja Slovenije (Prešernova) v počastitev 20. obletnice osamosvojitve odprta razstava pod naslovom »Uresničene sanje« (na ogled naj

bi bila do 28. avgusta, je pa bila podaljšana do 25. septembra; fotografija obvestilnega panoja pred NMS: Roman Mržljak), njena avtorja sta bila Jože Podpečnik in avtor tega članka, Janko Štampfl. To je bila prva razstava, na kateri so bili družbeno-politični dogodki izpred dvajsetih let predstavljeni s filatelističnim oziroma pošto-zgodovinskim gradivom in pa dokumenti in predmeti, ki so to gradivo dopolnjevali oziroma pojasnjevali, in sicer od originalne osamosvojitvene zastave do situle z Vač, simbola našega sprejema v OZN. Razstava je bila razdeljena na sedem časovnih sklopov. Prvi, z naslovom »Prebujanje«, je predstavil čas med 17. januarjem (dnevom znamenitega odhoda slovenskih delegatov z izrednega kongresa ZKJ v Beogradu; v počastitev kongresa sta izšli dve znamki in blok, na eni od znamk pa je prikazan računalnik /prvič so jih »imeli« na nekem kongresu, uporabljali so jih seveda bolj malo!, sicer s srpom in kladivom na zaslonu, ki je obenem menda tudi eden prvih prikazov računalnika na kakšni poštni znamki) in plebiscitom (serija desetih spominskih ovitkov Filatelističnega društva PTT Slovenija s podpisi nekaterih pomembnejših udeležencev večmega dogodka v Cankarjevem domu, pa tudi nekaterih drugih filatelističnih obeležij). Drugi sklop, z naslovom »Na poti k osamosvojitvi«, je predstavil čas do razglasitve neodvisne Slovenije, tretji se je začel dan zatem, ko je izšla prva slovenska poštna znamka (na ogled je bila tudi skica bodoče znamke, ki jo hrani Tehniški muzej Slovenije, oddelek pošte in telekomunikacij, in katere domnevni avtor je arhitekt Grega Košak, tudi avtor prve poštne znamke samostojne Slovenije z enakim motivom, maketo neuresničenega Plečnikovega projekta slovenskega parlamenta) ... V tem sklopu je bila prikazana tudi znamka z motivom Jakoba Petelina (Jacobus Gallus Camiolus), ki je bila ob izidu vsem nekako odveč, saj jo je izdala pošta Jugoslavije, do nekaj dni pred izidom še pošta skupne države, dokazovala pa je seveda nekaj drugega, kot bi si bili nekateri v tistem trenutku zmožni priznati, pa tudi (zasebno izvedena) poštna barabija z »zelenimi« znamkami in posledično njih ponaredki! In tako naprej, do konca leta 1992 oziroma maja 1993, ko je izšla znamka z motivom situle z Vač, ki jo je zelo domiselno oblikoval Ranko Novak – zgomji del situle, prikazan na štiriindvajsetih znamkah, se nadaljuje na šestih robnih poljih-priveskih spodnjih znamk, tako da je situla prikazana v celoti.

Obdobje omenjenih treh let je bilo prikazano na 600 razstavnih listih (delu obširnejše zbirke), in sicer na poštnih znamkah (tudi z nekaterimi detajli in prikazanimi različicami papirja in tiska, slikanimi s pomočjo UV-svetlobe), narodno-prebudniških in drugih pepelkah, blokih, polah, ovitkih prvega dne in spominskih kuvertah s priložnostnimi žigi, frankirnih nalepkah (nadomeskih poštnih znamk), odtisi frankirnih aparatov in ne nazadnje telefonskih karticah slovenske PTT itd., in to v časovnem zaporedju filatelistično-zbiralskih dogodkov in izdaj, povezanih s Slovenijo (še v sklopu Jugoslavije in seveda po osamosvojitvi), za boljše razumevanje časa in dogodkov pa tudi primerjalnimi pošto-zgodovinskimi dogodki v Jugoslaviji, na Hrvaškem (kot socialistični republiki v sklopu Jugoslavije in že z novimi simboli), delno Makedoniji, pa tudi prvimi nastopnji slovenskih filatelistov samostojne Slovenije (pa tudi dr. Janeza Drnovška na strasbourg-

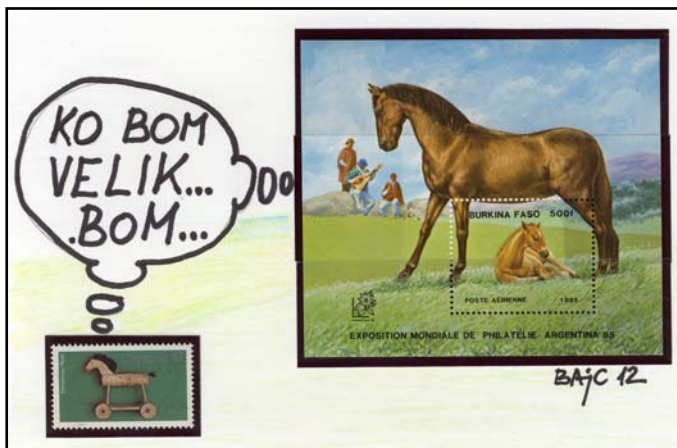
ških spominskih kuvertah, in sicer kot predsednika predsedstva SFRJ in vlade RS!) v tujini ... Skupaj je bilo razstavljenih 3095 znamk, 58 pol znamk, 338 kuvert (celot in celin) in 226 kartic (celot in celin); izšla je tudi spominska kuverta (osebna znamka je bila na dan odprtja razstave žigosana z ustreznim PPŽ). Pozorni obiskovalci so imeli tako idealno priložnost, da si s pomočjo v datumsko zaporedje razvrščenega poštno-zgodovinskega gradiva treh osamosvojitvenih let, na osnovi neobremenjenih dejstev ustvarijo lasten vtis o času in dogodkih. Lahko pa so s pomočjo znamk in drugega gradiva le obudili spomin na ne tako oddaljeno preteklost.

V istem času sta bili v avli glavne pošte v Ljubljani na ogled dve manjši razstavi. Ena je na 36 listih (delu obširnije zbirke) dokumentirano, s pojasnilnimi besedili in dokumenti, prikazovala in pojasnjevala motive znamk redne serije »Slovenija, Evropa v malem«. Posvečena je bila spominu na njenega oblikovalca, Miljenka Licula (1946–2009), saj ta segment njegovega ustvarjanja ni bil ustrezno kakovostno predstavljen na njemu posvečeni retrospektivni razstavi v Narodni galeriji v Ljubljani. Druga razstava je na 60 listih prikazovala slovenske znamke in nekaj ovitkov prvega dne, domnevno je bila postavljena v počastitev 20-letnice izhajanja slovenskih znamk – žal pa svoje sporočilnosti ni dosegla, »gole« znamke so bile brez najmanjšega pojasnjevalnega besedila le kronološko razvrščene ... Izkazalo se je, da gre za strokovno povsem zgrešeno propagando Pošte za pridobivanje novih zbiralcev, ki bi jo morali odgovorni zavrniti kot neustrezno! (Tu se odpira vprašanje »pregledovanja« eksponatov s strani poštnih referentov /ki ga

nekateri PE PS izvajajo, druge ne?!/ v izogib plačilu takse za uporabo PPŽ; poštni organizatorji tega pregledovanja /na samovoljni predlog člana IO FZS, celo brez sklepa tega organa?!/ v desetletju niso pripravili niti osnovnega pravilnika z navodili /in se s tem celo hvalijo?!/, kdaj lahko referenti razstavljanje zavmejo – torej se le-ti ravnaajo lepo svoji subjektivni, nestrokovni presoji?!).

Med 12. in 19. septembrom 2011 je bila v Sokolskem domu v Škofji Loki na ogled »državna« (netekmovalna) filatelistična razstava pod naslovom »20 let samostojne Slovenije«. Izkazalo se je, da je bil naslov nestrokovno opredeljen in zavajajoč, saj so bili razstavljeni tudi eksponati, ki so obravnavali tako obdobje Verigarjev in na slovenskem uporabljanih celin (do leta 1954), kot primorsko poštno zgodovino med obema vojnama ... Kot povsem nedopustno pa je izstopalo razstavljanje (v biltenu razstave v neevidentiranem eksponatu, domnevno v lasti nekega mariborskega društva?!) ponaredkov potovanih celot osamosvojitvenega dne – česar cvet slovenske filatelije, zbran na odprtju, strokovno sploh ni prepoznal (no, domnevno zaradi »ščitenja hrbtov«, ni hotel prepoznati, tako nevedni pa spet niso ...). Le kako naj potem zaupamo strokovnosti istih oseb, sodelavcev FES, oziroma njihovih strokovnih »ekspertiz«, ko/če bi dobili v preverjanje lastne ponaredke?

V redni tedenski rubriki Filatelija v časopisu Dnevnik, je bila v sredo, 14. septembra 2011, objavljena naslednja vest: »Razstavi in rekord / Svojevrsten, težko dosegljiv rekord v razstavljanju filatelističnih zbirk je uspel enemu izmed članov Filatelističnega društva Idrija, saj ima v tem tednu na treh lokacijah (Narodni muzej Slovenije, Sokolski dom v Škofji Loki in pošta Bled) razstavljeno poštno-zgodovinsko oziroma filatelistično-zbiralsko gradivo v 72 razstavnih vitrinah (12-listnih oknih), natančneje: 862 razstavnih listov (ekvivalentno, format listov A4, delno A3)«

ZAPISANO OSTANE

Maratonsko rojevanje Zbornika FD Idrija

Nikolaj Jereb

Leta 1999 smo nadvse delovno praznovali zlati jubilej Filatelističnega društva Idrija. Takrat smo slovesno promovirali priložnostno poštno znamko minerala cinabarita in živega srebra ter dogodek pospremili z maksimum karto, obeležili Čipkarski festival in odprtje pošte v Godoviču z dopisnicama in vsem kar spada zraven, se s priložnostnim ovitkom spomnili zaslužnega farmacevta in botanika Henrika Freyerja in še s priložnostnim poštnim žigom in dopisnico skočili v novo tisočletje. Zmanjkalo je časa in denarja, pa tudi volje, da bi dokončali in izdali Zbornik našega društva. Z njim smo se želeli še posebej postaviti.

Računali smo, da ga bomo imeli ob 55-letnici. Leto je bilo res dvakrat odlično za društvo. Izdali smo devet priložnostnih obeležij in še grad Gewerkenegg smo slavili na znamki. Tudi to pot Zbornika ni bilo, čeprav smo leta 2004 že začeli izbirati tiskame za njegov natis.

60-letnica društva! Slovesnost, podelitev priznanj, zakuska. Da, tudi delovni uspehi. Jožef Mrak na priložnostni poštni znamki in društvena maksimum karta ter še tri obeležja. Doseženo tretje mesto med filatelističnimi društvi v Sloveniji. In Zbornik? Obležal je tam nekje proti koncu poti.

Ne moremo si očitati nedelavnosti, le ta društveni otrok nikakor ne uspe zagledati luči sveta. Zgodovino društva od leta 1949 do vključno 2009 sva Janez Kavčič in Nikolaj Jereb že tedaj napisala. Vsak po dobrih petdeset strani. Čaka še izbor pomembnih dokumentov in fotografij ter priprava vseh naših izdaj. Tudi nekaj finančnih sredstev smo vsa ta leta skrbno hranili za pomoč pri rojstvu knjige, v kateri bo utripalo življenje našega društva.

In kaj sedaj? Dopisati je treba zgodovino od leta 2009 dalje. Vse ostalo je zgolj tehnične narave. Predvsem pa nič več čakanja okroglih jubilejev. Vzemimo si čas in okrepimo voljo ter s skupnimi močmi spravimo na svet ta naš Zbornik!

Prvi Slovenec na Antarktiki

Nikolaj Jereb

V našem glasilu Filatelist št. 23 z dne 23. maja 2010 sem v rubriki Naše zbirke pripovedujejo objavil daljši sestavek o polarni pošti iz antarktičnih ozemelj. V članku omenjam, da je bil Dinko Bertonec iz Argentine prvi Slovenec na Antarktiki. V letih po drugi svetovni vojni se je udeležil argentinske alpinistične odprave na obalna antarktična gorovja ter novembra 1958 preplezal greben Munataka-Moltke.

Članek je bil objavljen tudi v Novi filateliji št. 2 – 3/2011 pod naslovom Pisma iz Antarktike in s tem dosegel širši krog bralcev. Zahvaljujoč temu sem prišel do nove, zelo zanimive informacije. Moj filatelistični znanec Franček Romih iz Lucije pri Portorožu me je opozoril, da je Franc Žele iz Hrastja pri Ilirski Bistrici že v letih 1924 in 1925 plul po antarktičnih vodah kot kitolovec in bil verjetno prvi Slovenec na tem polarnem območju. Ljubeznivo mi je tudi posodil knjigo, ki govori o tem pogumnem Slovencu. Prebral sem jo v enem mahu.

Knjiga z naslovom Momar, pustolovec, kitolovec je izšla v samozaložbi leta 2010. Izdala jo je Flory Banovec, vnukinja Franca Želea. Življenje starega očeta, ki ga je predstavila v knjigi na osnovi njegovih podrobnih zapiskov in fotografij, je bilo podobno trdi pustolovščini. Kot momariški podoficir topničar na avstro-ogrski ladji Szent Istvan je doživel v 1. svetovni vojni brodolom. Po italijanski zasedbi Primorske je odšel za kruhom v Južno Ameriko, kjer je delal v brazilski džungli, nato pa v Argentino. Tam ga je po srečnem naključju najela kitolovska družba Espenson Viktor. Leta 1924 je iz Buenos Airesa na ladji Tinka odplul na Južno Georgijo, v kitolovsko oporišče Grytviken. V antarktičnih vodah je dobre dve leti lovil kite kot glavni topničar in preživel antarktično zimo v Grytvikenu. Domov se je vrnil preko Norveške in si s prihranki uredil življenje v Postojni in nato v Ilirski Bistrici.

Ni kaj! Če jadramo na krilih filatelije vedno znova odkrivamo neznane obale!

Filatelija še vedno na svetovnem prestolu!

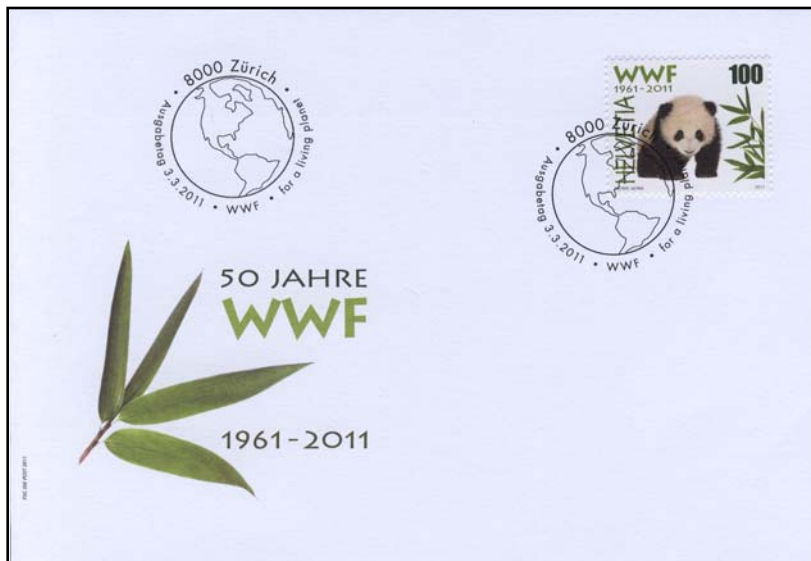
Nikolaj Jereb

Ameriški časopis Lin's je objavil rezultate raziskav o populamosti hobijev, ki jih je leta 2011 opravila Wiki-collectig. Poizvedovanje je zajelo 150.000 anketirancev iz 160-tih držav. Med petinsedemdesetimi najpogostejšimi predmeti zanimanja je na prvem mestu še vedno zbiranje poštnih znamk. Drugo mesto zaseda zbiranje antikvitete, kovanci so na petem in papirnati denar na sedemindvajsetem mestu. Zbiranje knjig je na osmem, stripov na desetem in razglednic na trinpetdesetem mestu. Medalje so dvanajste, militarije dvajsete. Zbiranje vin na štiriintridesetem in viskijev na petinštiridesetem mestu. Zanimivo, da je zadnje mesto pripadlo zbiranju video igrice. Torej kljub vsej napredni tehnologiji v svetu zabave in prostega časa z vsemi svojimi stranskimi produkti, so klasični hobiji še vedno vodilni v svetu zbiralcev. Predvsem to velja za filatelijo, ki je kraljica hobijev z najdaljšo vladavino.

(Vir: Fila Hobby, M&M, št. 2/12)

50-LETNICA SVETOVNEGA SKLADA ZA NARAVO

Nikolaj Jereb

Iz filatelistične zbirke WWF, ki jo gradi Rajko Simonič, član FD Idrija.

Leta 1961 je v Švici skupina naravoslovcev in ljubiteljev narave ustanovila organizacijo z imenom Svetovni sklad za divjino - World Wildlife Fund. Med njimi je bil tudi sir Peter M. Scott, ki je narisal znameniti, v vsemu svetu prepoznaven simbol varstva ogrožene narave – medvedka pando! Po očetu, slavnemu polamemu raziskovalcu Robertu F. Scottu, je podedoval veliko ljubezen do narave in raziskovanj. Bil je omitolog, slikar in jadralec, tudi nosilec bronaste olimpijske medalje v tem športu.

Organizacija, ki ji je kot prvi predsedoval nizozemski princ Bernhard, se je razširila najprej v Veliko Britanijo in ZDA. Leta 1986 se je preimenovala v Svetovni sklad za naravo – World Wide Fund for Nature. Iz majhne zasebne organizacije se je razvila v eno največjih in najbolj spoštovanih neodvisnih organizacij za ohranjanje narave. Prisotna je v več kot stotih državah sveta in ima skoraj 5 milijonov podpornikov!

Sklad si je za svoje cilje postavil zaustavljanje propadanja Zemlje in okolja ter zagotavljanje prihodnosti v sožitju z naravo ob ohranjanju biodiverzitete ter neprekinjene uporabe obnovljivih virov energije in zmanjševanje onesnaževanja, pretirane porabe virov in potrošniških dobrin.

K širjenju zavesti kako ohraniti živ planet z vsemi rastlinskimi in živalskimi vrstami pomagajo tudi priložnostne poštne znamke z zaščitenim znakom medvedka pande in kratico WWF. Z njimi se je odprlo novo področje tematskega zbiranja v sicer zelo širokem svetu favne. Program izdajanja teh znamk je mednarodno koordiniran z dokaj strogimi pravili. Zainteresirana država lahko letno izda največ štiri vrednotnice z licenčno oznako WWF. Na njih pa morajo biti upodobljene ogrožene živali, živeče v državi, ki je znamke izdala.

Prve znamke, predhodnice te svetovne tematike je leta 1969 izdala Francija, leta 1971 Nizozemska in leta 1976 Liechtenstein. Od leta 1983 dalje pa se v svetu vrstijo uradne izdaje priložnostnih poštih znamk z licenčno oznako WWF in v korist te ustanove. Do sedaj je bilo dano v obtok že 500 izdaj s čez 2000 vrednotnicami skoraj 220-tih držav.

V jubilejnem letu 2011 je okroglo 30 držav s priložnostnimi serijami, bloki in malimi polami poštih znamk obeležilo delo sklada in predstavilo ogrožene živalske vrste iz svojih regij. Prva je bila Gvineja Bissau. Januarja 2011 je na znamki upodobila ogroženo ptico roparico, ki ji afriška ljudstva pripisujejo magično moč. V Evropi ji je sledila Islandija, za njo otok Man, potem Liechtenstein, Malta itd. Za posebnost je poskrbela Kirgizija. Hologramsko malo polo, ki prikazuje stepsko lisico, je pretiskala z oznako jubileja in novo vrednostjo. Slovenija je obeležila jubilej 23. septembra. Na znamkah, tiskanih v malih polah, je upodobljen rak navadni koščak.

Bogat ilustriran pregled vseh WWF izdaj ponuja internetna stran www.wwfstamp.com

(Vir: Michel Rundschau 12/2011)

V spomin IVAN TUŠAR (1937-2012)

Prijatelj in zbiralec

Nikolaj Jereb

Pred menoj leži bankovec za dvajset dirhamov. Nedavno sem ga prinesel iz Maroka za Ivita. Nisem mu ga uspel dati. Žal se je prej poslovil. Za vedno...

Poznala sva se dolgo, še iz časov, ko je kot začetnik pri Rudarski godbi nosil mojemu očetu *trompeto* v popravilo. Znanstvo se je zadnja leta prelilo v prijateljstvo. Rad je imel to našo knapovsko Idrijo, zato je želel imeti tudi vse izdaje poštnih znamk ter izdaje Filatelističnega društva Idrija, ki so zaznamovale zgodovino rudnika in mesta. Ivi je bil

namreč vnet zbiralec. Posvečal se je faleristiki (zbiranju medalj), militarijam, zbiral je kovance in bankovce in zadnja leta tudi znamke Slovenije. Pri svojih hobijih je bil vesten in natančen in pravi izvedenec v poznavanju svoje zbirateljske tematike. Bil je izučen mizar, zato je za zbirko medalj in militarij sam izdelal omare s posebnimi predali, kjer so bili na žametni podlagi razvrščeni eksponati. Tudi ostale zbirke je imel redoljubno in pregledno urejene. Velikokrat mi je odprl to zakladnico. Nič ni iskal, točno je vedel kje je kaj. Primerke je znal opisati tako zanimivo, da je človeka res pritegnilo.

Kadar sem bil pri njem na obisku, sva najprej malo poklepetala in popila kozarec rdečega, s katerim je postregla njegova žena Mara. Vedno je imel dobrega. Pripovedoval mi je knapovske *storije*, saj si je pokojnino zaslužil kot rudar in vešč *cimprman*. Posebno poglavje v njegovem življenju je bilo služenje vojaščne pri mornarici. Kot odličen trobentač je spremljal maršala Tita na Galebu na njegovih morskih potovanjih po Aziji in Afriki. Potem sva gledala in obračala albumske liste, Ivi pa je razlagal. Ves vesel je bil, ko je razkazoval svoje zbirke. Pa tudi upravičeno ponosen, saj je imel redkosti, ob katerih so tudi poznavalcem zasijale oči.

Ivi ni bil član našega Filatelističnega društva Idrija. Pravzaprav je bilo samo vprašanje časa, kdaj se bo uradno včlanil. Rad pa je posedal z nami pri kavi in enakovredno komentiral numizmatične in filatelistične dogodke. Imeli smo ga za svojega in radi se ga bomo spominjali.

ZAHVALA ZA POMOČ

Franci Jereb

Brez zunanje podpore bi mnogi naši načrti ostali neuresničeni. Zato iskrena hvala vsem, ki ste nam pomagali pri dejavnosti FD Idrija in pri naših projektih v letu 2011:

Občina Idrija

Gimnazija Jurija Vege Idrija

ICRA d.o.o. Idrija

Mestni muzej Idrija

Miran Jurjavčič

Nande Rupnik, oblikovalec spominskih izdaj

Idrijsko -
Cerkljanska
razvojna
agencija
d.o.o. Idrija

MESTNI MUZEJ IDRIJA
MUZEJ ZA IDRIJSKO IN CERKLJANSKO